

Załącznik do Uchwały nr LXXX/...../2023
Rady Miejskiej w Gniewkowie
z dnia 29 listopada 2023 r.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD
ZABYTKAMI NA LATA 2023-2026
DLA GMINY GNIEWKOWO**

SPIS TREŚCI

<i>1. WSTĘP</i>	<i>3</i>
<i>2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>4</i>
<i>3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ</i>	<i>18</i>
<i>4. FORMY OCHRONY PRAWNEJ ZABYTKÓW</i>	<i>20</i>
<i>5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO</i>	<i>23</i>
<i>6. ZASOBY DZIEDZICTWA i KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY</i>	<i>40</i>
<i>7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT</i>	<i>54</i>
<i>8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>56</i>
<i>9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>59</i>
<i>10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>60</i>
<i>11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>61</i>
<i>12. MISJA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI</i>	<i>81</i>

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWKOWO

Podstawowym, ogólnie pojętym założeniem niniejszego „Programu opieki nad zabytkami dla Gminy Gniewkowo na lata 2023 – 2026” jest ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, służącej podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. W art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami

- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu i zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. W myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”. Art. 86 stwierdza, że „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie”. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2023, poz. 953) z późn. zm.

Obowiązująca ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;

- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – postrzegana przez ludzi przestrzeń, zawierająca elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowana w wyniku działania czynników naturalnych i działalności człowieka;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- 6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego i powiatowego programu opieki nad zabytkami.

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu

lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 40 ze zm.).

- *art. 7 ust. 1 pkt. 9*

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2023 r. poz. 977 ze zm.).

Na mocy ustawy w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt 4). Ustawa określa, iż plan ogólny powinien w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 13b pkt. 3 lit. j.).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków (w tym krajobrazu kulturowego oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15 ust. 2 pkt 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15 ust. 3 pkt 6).

Wymagania w zakresie ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39 ust. 3 pkt 2). Projekt zarówno planu miejscowego, jak i planu województwa wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Art. 51. ust. 1. wskazuje, że sprawach ustalenia lokalizacji inwestycji celu publicznego decyzje wydają w odniesieniu do:

- 1) inwestycji celu publicznego oznaczeniu krajowym i wojewódzkim - wójt, burmistrz albo prezydent miasta w uzgodnieniu z marszałkiem województwa;
- 2) inwestycji celu publicznego oznaczeniu powiatowym i gminnym - wójt, burmistrz albo prezydent miasta;
- 3) inwestycji celu publicznego na terenach zamkniętych - wojewoda.

Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 powyższe decyzje wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków - w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa w art. 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Art. 64. ust. 1. wskazuje, że przepisy art. 51 ust. 2-3, art. 52, art. 53 ust. 1a-1d 3-5a i 5c-5j, art. 54-56 (wszystkie związane z zasadami lokalizacji inwestycji celu publicznego) stosuje się odpowiednio do decyzji o warunkach zabudowy.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz. U. z 2023 r. poz. 682 ze zm.).

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust 2 pkt. 3).

W art. 5 ust. 1 pkt 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od obowiązujących przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt 4).

Wg art. 39 ust. 3 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno- budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wg art. 39 ust. 4 Wojewódzki konserwator zabytków jest obowiązany zająć stanowisko w sprawie wniosku o pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektów budowlanych, o których mowa w ust. 3, w terminie 30 dni od dnia jego doręczenia. Niezajęcie stanowiska w tym terminie uznaje się jako brak zastrzeżeń do przedstawionych we wniosku rozwiązań projektowych. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,
- 2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,
- 3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw energii – w przypadku budowy lub rozbiórki gazociągu przesyłowego, linii przesyłowej elektroenergetycznej albo rurociągu dalekosiężnego ropy naftowej lub produktów naftowych, a także gazociągu, linii elektroenergetycznej albo rurociągu ropy naftowej lub produktów naftowych dochodzących do granicy Rzeczypospolitej Polskiej.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39 ust. 1).

Decyzja o pozwoleniu na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydana po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje organ administracji architektoniczno-budowlanej w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których niewymagane jest pozwolenie na budowę, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Art. 29 ust. 7 stwierdza, że roboty budowlane, o których mowa w ust. 1-4, wykonywane:

- 1) przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków – wymagają decyzji o pozwoleniu na budowę,
 - 2) na obszarze wpisanym do rejestru zabytków – wymagają dokonania zgłoszenia
- przy czym do wniosku o decyzję o pozwoleniu na budowę oraz zgłoszenia należy dołączyć pozwolenie właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków wydane na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (t.j. Dz. U. z 2015 r. poz. 774 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 7 tej ustawy wprowadzone zostaje pojęcie audytu krajobrazowego. Identyfikuje on krajobrazy występujące na całym obszarze województwa, określa ich cechy charakterystyczne oraz dokonuje oceny ich wartości (także pod kątem walorów zabytkowych i krajobrazu kulturowego).

Art. 8 ustawy wskazuje zmiany w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4 ust. 1 pkt 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 16 i 19b, które określają prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2022 r. poz. 2556 ze zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 2 lit. f określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu funkcji środowiskowych, gospodarczych, społecznych i kulturowych, w tym między innymi zbioru dziedzictwa geologicznego, geomorfologicznego i archeologicznego.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. z 2023 r. poz. 1336 ze zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2 ust. 2 pkt 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6 ust. 1 pkt 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16 ust. 1 park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno utworzenie parku krajobrazowego, jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16 ust. 3 ust. 5).

Art. 83a ust. 1 wskazuje, że zezwolenie na usunięcia drzewa lub krzewu z terenu nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

Zasady naliczania opłat za usunięcie drzew i krzewów przedstawiono w art. 84-87 ustawy i zgodnie z art. 84 ust. 8 decyzję w tych sprawach podejmuje właściwy organ do wydania zezwolenia (w tym także konserwator zabytków).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 344).

W świetle art. 6 pkt 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13 ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Art. 13 ust. 5 stwierdza, że sprzedaż, zamiana, darowizna lub dzierżawa nieruchomości stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, będących cmentarzami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków, a także wnoszenie tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek wymagają pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części (wyznaczonej zgodnie z art. 67) wpisanej do rejestru zabytków obniża się na wniosek nabywcy o 50% (zgodnie z art. 68 ust. 3). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku,

podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę. Podobny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego, jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73 ust. 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84 ust. 4).

Zgodnie z art. 96 ust. 1. podziału nieruchomości dokonuje się na podstawie decyzji wójta, burmistrza albo prezydenta miasta zatwierdzającej podział, z uwzględnieniem ust. 1a, stwierdzającego, że odniesieniu do nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków decyzję, o której mowa w ust. 1 wydaje się po uzyskaniu pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na podział tej nieruchomości.

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 70).

Na podstawie art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 194 ze zm.).

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 385),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2022 r., poz. 2393),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 164 ze zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (t.j. Dz. U. z 2015 r., poz. 2120).

Ostatni element to akty wykonawcze do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Są to:

- Rozporządzenie MKiDN z dnia 26 maja 2011 (t.j. Dz. U. z 2021 poz. 56) w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. W oparciu o art. 24 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami rozporządzenie określa sposób prowadzenia powyższych rejestrów i wykazów;
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. z 2021 r., poz. 81);
- Rozporządzenie MKiDN z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2022 r. poz. 1388 ze zm.).
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2019 poz. 1470);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 21 maja 2018 r. w sprawie wymagań, jakim powinna odpowiadać ochrona przechowywanego i przewożonego zabytku wpisanego na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2018 poz. 1134),
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 grudnia 2017 r. w sprawie ksiąg ewidencyjnych prowadzonych przez podmioty gospodarcze wyspecjalizowane w zakresie obrotu zabytkami na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2017 poz. 2249);

- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 12 lipca 2017 r. w sprawie sposobu ustalania wysokości i rozliczania dotacji celowej na wyposażenie w zabezpieczenia techniczne pomieszczenia, w którym będzie przechowywany zabytek wpisany na Listę Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 1384);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 28 kwietnia 2017 r. w sprawie Listy Skarbów Dziedzictwa (Dz. U. z 2017 poz. 928);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz. U. z 2015 poz. 1275);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz. U. z 2014 poz. 110);
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 nr 89 poz. 510);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 nr 212 poz. 2153);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 nr 124 poz. 1304 ze zm.);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji wojewódzkich urzędów ochrony zabytków (Dz. U. z 2004 nr 75 poz. 706);
- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 nr 71 poz. 650);

- Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 nr 30 poz. 259).

3. PRZEDMIOT OCHRONY PRAWNEJ

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zgodnie z ustawą opiece podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- o krajobrazami kulturowymi,
- o układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- o dziełami architektury i budownictwa,
- o dziełami budownictwa obronnego,
- o obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- o cmentarzami,
- o parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- o miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz. U. z 2019 r., poz. 1479 z późn. zm.),
- instrumentami muzycznymi,
- wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. FORMY PRAWNE OCHRONY ZABYTEKÓW

Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. Z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku nieruchomego oraz użytkownik wieczysty gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Lista Skarbów Dziedzictwa

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego zaliczany do jednej z następujących kategorii:

- 1) zabytków archeologicznych, które mają więcej niż 100 lat, wchodzą w skład zbiorów archeologicznych lub zostały pozyskane w wyniku badań archeologicznych lub przypadkowych odkryć,
- 2) elementów stanowiących integralną część zabytków architektury, wystroju wnętrz, pomników, posągów i dzieł rzemiosła artystycznego, które mają więcej niż 100 lat,
- 3) wykonanych ręcznie dowolną techniką i na dowolnym materiale dzieł malarstwa, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 4 i 5, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 150 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 4) wykonanych ręcznie na dowolnym materiale akwareli, gwaszy i pastelów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 30 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 5) mozaik, nieobjętych kategoriami wskazanymi w pkt 1 i 2, oraz rysunków wykonanych ręcznie przy użyciu dowolnej techniki i na dowolnym materiale, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 6) oryginalnych dzieł grafiki i matryc do ich wykonania oraz oryginalnych plakatów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 7) oryginalnych rzeźb, posągów lub ich kopii wykonanych tą samą techniką co oryginał, nieobjętych kategorią wskazaną w pkt 1, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,
- 8) fotografii, filmów oraz ich negatywów, które mają więcej niż 50 lat, ich wartość jest wyższa niż 15 000 euro oraz nie są własnością ich twórców,

- 9) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach inkunabułów i manuskryptów oraz map i partytur muzycznych, liczących więcej niż 50 lat, które nie są własnością ich twórców,
 - 10) pojedynczych lub znajdujących się w zbiorach książek, które mają więcej niż 100 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 11) map drukowanych, które mają więcej niż 200 lat,
 - 12) środków transportu, które mają więcej niż 75 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro,
 - 13) innych kategorii, niewymienionych w pkt 1-12, obejmujących zabytki, które mają więcej niż 50 lat i ich wartość jest wyższa niż 50 000 euro
- na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. Na rok 2023 w całym kraju było 125 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów

z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach i planach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. W przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

5. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE I WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE KRAJOWYM:

KRAJOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2022

Krajowy Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 utracił moc, trwają prace nad przyjęciem nowej perspektywy dokumentu. Został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 13 sierpnia 2019 roku i jest efektem wykonania upoważnienia ustawowego, zawartego w artykułach 84 i 85, ust. 1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także jest programem rozwoju określonym w artykule 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Ze względu na fakt, że Gminny Program Opieki nad Zabytkami opiera się na założeniach programu krajowego w niniejszym opracowaniu zdecydowano się na jego krótki opis.

Cel główny Krajowego Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2022 to Stworzenie warunków dla zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami. Został on opracowany na bazie wniosków płynących z realizacji i ewaluacji Programu 2014-2017, a także zmiany systemu ochrony zabytków wprowadzonej ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw. Cel główny dzieli się na trzy cele szczegółowe, zawierające kierunki działań.

CEL SZCZEGÓŁOWY 1 Optymalizacja systemu ochrony dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 1.1. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie lokalnym

1. Szkolenia dla jednostek samorządu terytorialnego w zakresie zarządzania dziedzictwem kulturowym, w tym pracowników merytorycznych, z uwzględnieniem zagadnień planowania przestrzennego i dostępności dla osób z niepełnosprawnościami
2. Budowanie zasobu wiedzy o ochronie dziedzictwa kulturowego na poziomie

lokalnym, regionalnym i centralnym

3. Merytoryczne wsparcie procesu planowania i rewitalizacji w gminach
4. Konkurs Generalnego Konserwatora Zabytków nagradzający gminy za modelowe wdrażanie programów opieki nad zabytkami

Kierunek działania 1.2. Wzmocnienie systemu ochrony na poziomie centralnym

1. Wspieranie rozwijania kompetencji zawodowych pracowników służb konserwatorskich
2. Ewaluacja stosowanych standardów i metod konserwatorskich
3. Wsparcie działań dokumentacyjnych zasobu zabytkowego
4. Powołanie Centrum Architektury Drewnianej

CEL SZCZEGÓŁOWY 2 Wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

Kierunek działania 2.1. Merytoryczne wsparcie działań w zakresie opieki nad zabytkami

1. Upowszechnianie standardów i metod konserwatorskich dla wybranych zasobów zabytkowych (wybór zasobów, wypracowanie zaleceń dla opiekunów zasobu zabytkowego dotyczących metod konserwacji, adaptacji, dokumentacji i badań, upowszechnianie przez bazę wiedzy).

Kierunek działania 2.2. Podnoszenie bezpieczeństwa zasobu zabytkowego

1. Podniesienie bezpieczeństwa zasobów ruchomych przez sprzyjanie intensyfikacji współpracy z opiekunami zabytków przez właściwe służby i instytucje

CEL SZCZEGÓŁOWY 3 Budowanie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego

Kierunek działania 3.1. Upowszechnianie wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego i jego wartości

1. Kampania społeczno-edukacyjna w mediach, z uwzględnieniem aspektu

profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami i dostępności zabytków dla osób z niepełnosprawnościami

2. Tworzenie narzędzi edukacyjnych dla szkół i instytucji kultury, z uwzględnieniem aspektu profilaktyki w dziedzinie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kierunek działania 3.2. Tworzenie warunków dla sprawowania społecznej opieki nad zabytkami

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel – przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz instrumentów wdrożeniowych – realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów. Droga do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. W odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz – dla obiektów rangi międzynarodowej – wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjność polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjają rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników

historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowoczesnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. W programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Priorytet I tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami tego priorytetu są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

5.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM I WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZKIM

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Obecnie obowiązująca Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego do 2030 r. – Strategia Przyspieszenia 2030+ została przyjęta uchwałą nr XXVIII/399/20 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 21 grudnia 2020 r. Ustanawia się w jej treści następujący cel nadrzędny „Strategii Przyspieszenia 2030+”: „Jakość życia typowa dla wysokorozwiniętych regionów europejskich”.. Aby to osiągnąć strategia wyznacza priorytety i cele działań.

Dla gminy istotne są zapisy celu operacyjnego 24 Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe. Strategia stwierdza, że działania z zakresu kultury, sztuki i dziedzictwa narodowego mają niezwykle ważny wpływ na rozwój społeczny oraz przyczyniają się do kształtowania tożsamości danego miejsca (tak w ujęciu lokalnym, jak i całego regionu), a bardzo często są podstawą budowy jego wizerunku. Elementem dbałości o dziedzictwo historyczne i kulturowe są działania ukierunkowane na kształtowanie postaw patriotycznych w wymiarze narodowym, na kształtowanie tożsamości regionalnej, rozumianej jako wzmacnianie poczucia przynależności do społeczności zamieszkującej terytorium województwa kujawsko-pomorskiego oraz na kształtowanie tożsamości lokalnej postrzeganej jako czynnik aktywizacji, włączenia społecznego i budowania społeczeństwa obywatelskiego.

Region słynie z kultury muzycznej, na co wpływ ma niewątpliwie funkcjonowanie Akademii Muzycznej im. Feliksa Nowowiejskiego w Bydgoszczy – placówki o światowej rozpoznawalności oraz sukcesy artystów wywodzących i kształcących się w województwie, są to m.in. Rafał Blechacz, Paweł Wakarecy, Szymon Nehring, Piotr Salaber, Krzysztof Herdzin, Chór Kameralny AMFN. Jednym z instrumentów budowania tożsamości regionalnej może być serwis/aplikacja udostępniająca informacje o wszystkich wydarzeniach o charakterze integrującym, planowanych w najbliższym czasie na terenie regionu. Informacje dotyczyłyby np.

wydarzeń kulturalnych, sportowych, patriotycznych (rocznicowych), różnego rodzaju imprez o charakterze ludowym (integracyjnym na bazie np. lokalnych walorów, świąt, rekonstrukcji historycznych, itp.), imprez wystawienniczych-targowych.

Działania dotyczące ochrony, zachowania, odnowy, wzmacniania i promocji dziedzictwa kulturowego – czyli konserwacja historycznego i kulturowego tła dla budowy tożsamości lokalnej i regionalnej, są przedmiotem odrębnego celu

operacyjnego „43. Przestrzeń kulturowa”. Kierunek ma charakter ogólny i dotyczy wszystkich działań mających na celu ochronę, zachowanie, wzmacnianie potencjału oraz promocję dziedzictwa kulturowego województwa. Do tego kierunku zaliczają się także działania ratownicze wobec obiektów i obszarów będących częścią środowiska kulturowego województwa, zachowanie tradycyjnej kultury wiejskiej, ochrona, zachowanie, konserwacja i szeroko rozumiana poprawa dobrostanu historycznych budowli zabytkowych, obiektów architektury, budownictwa czy zespołów urbanistycznych, dziedzictwa ginących zawodów, wsparcie powstających drobnych kolekcji, tworzenia nowych oraz rozwoju istniejących zbiorów muzealnych i skansenów, będących częścią środowiska kulturowego województwa. Kierunek obejmuje także obiekty sakralne (w tym elementy ich wyposażenia). Kierunek dotyczy także działań towarzyszących ochronie dziedzictwa kultury w ramach miejsc/obiektów objętych rozporządzeniem Prezydenta RP – Pomniki Historii oraz wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego UNESCO.

W ramach celu 43 wyznaczono również kierunek Adaptacja obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów publicznych i komercyjnych. Kierunek dotyczy wykorzystania obiektów dziedzictwa kulturowego dla celów np. prowadzenia instytucji kultury, edukacji, działalności noclegowych, gastronomicznych, handlu, innego rodzaju usług publicznych lub komercyjnych. Obejmuje działania mające na celu ich adaptację do nowych funkcji przy zachowaniu obostrzeń konserwatorskich. Głównym celem działań jest ochrona obiektów istotnych dla dziedzictwa kultury poprzez nadanie im możliwości pełnienia funkcji publicznych lub komercyjnych, wskutek czego niezbędne będzie utrzymywanie ich we właściwym stanie technicznym, pod nadzorem służb konserwatorskich.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Plan zagospodarowanie przestrzennego województwa został przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Kujawsko – Pomorskiego nr XI/135/03 z dnia 26 czerwca 2003 r. Cele i działania Planu zawarte są w rozdziale V Polityka zagospodarowania

przestrzennego województwa. W nim wyróżnić można zapisy dotyczące Gminy, występujące w celach operacyjnych:

➤ 3.3 Kierunki ochrony i kształtowania środowiska przyrodniczego i kulturowego

Dla podniesienia konkurencyjności i atrakcyjności regionu konieczne jest podjęcie działań prowadzących do zachowania i pełnego wykorzystania turystycznych walorów środowiska przyrodniczego i kulturowego poprzez:

- poprawę zagospodarowania istniejących szlaków turystycznych
- rozwój agroturystyki na bazie walorów przyrodniczo-krajobrazowych i kulturowych.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2021 – 2024

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2021- 2024 przyjęto uchwałą nr XXXI/451/21 przez Sejmik Województwa Kujawsko-Pomorskiego dnia 26 kwietnia 2021 r. Dokument przedstawia szereg celów i kierunków działania w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego na obszarze województwa kujawsko- pomorskiego. Zapisy te są w dużej mierze zgodne z kierunkami zawartymi w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy (zwłaszcza cel główny 1, w odniesieniu do promocji i edukacji społecznej).

Nowe cele programu mają przyczynić się do rozwiązania problemów wskazanych przez raporty Narodowego Instytutu Dziedzictwa. Uwzględniają cele wskazane w ustawie i innych dokumentach regulujących ochronę i opiekę nad zabytkami w Polsce. są one skorelowane i wzajemnie się wypełniają. W Programie cele główne, a także operacyjne odwołują się do celów określonych w Strategii rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego do 2030 – Strategia Przyspieszenia 2030+, natomiast kierunki działań i działania odpowiadają zadaniom ustawowym, których obowiązek wypełniania spoczywa na województwie.

W ramach celu nadrzędnego wyznaczono następujące cele szczegółowe wraz z działaniami:

Cel główny: Zdrowe, aktywne i zamożne społeczeństwo

1. Cel operacyjny: Kultura, sztuka i dziedzictwo narodowe

1.1. Kierunek działań: Popularyzacja wiedzy o znaczeniu i konieczności ochrony

1.2 Kierunek działań: Edukacja

1.3. Kierunek działań: Promocja

1.4. Kierunek działań: Dokumentacja i popularyzacja

Walory dziedzictwa kulturowego to jeden z ważniejszych czynników rozwoju gospodarczego, a szczególnie w obszarze turystyki kulturowej. Wskazane kierunki działań mają na celu podkreślenie, iż dziedzictwo kulturowe, zarówno materialne jak i niematerialne można wykorzystać do kreowania usług i produktów dotyczących rozwoju oferty spędzania czasu wolnego, wspierania inicjatyw związanych z dziedzictwem materialnym i niematerialnym, w tym wspierania tradycyjnych form działalności gospodarczej czy adaptacji obiektów do nowych funkcji związanych z poszerzaniem oferty kulturowej czy turystycznej.

Cel główny: Dostępna przestrzeń i czyste środowisko

2. Cel operacyjny: Przestrzeń kulturowa

2.1 Kierunek działań: Ochrona

2.2. Kierunek działań: Prace konserwatorskie i restauratorskie

2.3. Kierunek działań: Dokumentacja i badania

Przestrzeń kulturową należy rozumieć jako wszelkie działania podejmowane w celu poprawy stanu zachowania regionalnego dziedzictwa kulturowego. Stan zachowania dziedzictwa kulturowego ma bezpośredni wpływ na jakość życia mieszkańców, a jednocześnie kształtuje pewien indywidualny kontekst rozwojowy. Dziedzictwo kulturowe województwa kujawsko-pomorskiego to jedna z najmocniejszych stron województwa. W oparciu o nią należy budować tożsamość lokalną i regionalną. Nadaje swoisty charakter województwa, a tym samym decyduje o jego konkurencyjności. Świadomość wspólnej tożsamości

przyczynia się do tworzenia więzi międzyludzkich, które ułatwiają interakcje oraz współdziałanie. Wszelkie podejmowane działania nie mogą ograniczać się do pojedynczych obiektów zabytkowych, ponieważ województwo charakteryzuje się różnorodnością. Należy wskazywać najlepsze i wzorcowe działania oraz promować je.

Program wojewódzki prezentuje również potencjalne źródła finansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz innych działań związanych z rewitalizacją obiektów zabytkowych oraz zespołów urbanistycznych i ruralistycznych.

5.3 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE POWIATU

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU INOWROCŁAWSKIEGO

Powiat inowrocławski na moment opracowywania niniejszego dokumentu nie posiada opublikowanego w Dzienniku Wojewódzki powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5.4 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

PLAN OGÓLNY GMINY GNIEWKOWO

Do końca 2025 roku obowiązuje Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Gniewkowo. Podstawowym elementem wytycznych konserwatorskich do Studium jest ustalenie obszarów podlegających ochronie, a więc wyznaczenie stref ochrony konserwatorskiej. Wyznaczenie stref następuje w oparciu o analizę stanu istniejącego, analizę przekazów historycznych, kartograficznych i ikonograficznych.

Na terenie gminy obowiązują strefy ochrony konserwatorskiej i archeologicznej (przedstawione na rysunku Studium):

STREFA „A” pełnej ochrony konserwatorskiej

Strefa pełnej ochrony konserwatorskiej wyznaczona dla obszarów szczególnie wartościowych, do bezwzględного zachowania. Strefa „A” obejmuje obszar, na którym elementy historycznego układu przestrzennego, tzn. rozplanowanie, zabudowa oraz związany z nimi integralnie teren i krajobraz, zachowały się w wysokim stopniu.

Strefą „A” ochrony konserwatorskiej objęto: zespoły pałacowo-parkowe, zespoły dworsko-parkowe, parki podworskie, zespoły kościelne [oraz układ urbanistyczny miasta Gniewkowo – brak w treści]. W strefie „A” wymagane jest:

- zachowanie zasadniczych proporcji wysokościowych zabudowy kształtujących sylwetę zespołu,
- zachowanie rozplanowania ulic i placów z zachowaniem ich szerokości , przekroju, nawierzchni, utrzymanie historycznych linii zabudowy oraz wysokości i proporcji budynków, geometrii dachów, materiałów wykończeniowych,
- zachowanie zabudowy historycznej, jej konserwacja, rewaloryzacja, rekonstrukcja,
- zachowanie i rewaloryzacja historycznej zieleni komponowanej,
- dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy do historycznej kompozycji w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych itp,
- usuwanie obiektów dysharmonizujących,
- dostosowanie współczesnych funkcji do wartości zespołu zabytkowego przez nawiązanie do historycznego programu mieszkaniowo-usługowego i eliminacja funkcji uciążliwych,
- wprowadzanie elementów reklamy wizualnej jedynie w miejscach dopuszczonych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków wszelkiej działalności inwestycyjnej, podziałów geodezyjnych, zmian sposobu użytkowania, prac

ziemnych, remontów, modernizacji, adaptacji obiektów zabytkowych, uzupełnień zabudowy, zdobienia brył architektonicznych, wprowadzania małych form architektonicznych, wprowadzania elementów reklamy wizualnej,

- prowadzenie badań archeologicznych wyprzedzających wszelką działalność inwestycyjną.

STREFA „B” ochrony konserwatorskiej

Strefą „B” ochrony konserwatorskiej objęto obszary zawierające znaczną lecz nie dominującą część elementów historycznie ukształtowanej struktury przestrzennej o wartościach kulturowych. Zasięg strefy „B” jest równoznaczny z zasięgiem strefy „W”.

Obszary objęte strefą „B” podlegają rygorom w zakresie utrzymania historycznego rozplanowania i zasadniczych elementów istniejącej substancji o wartościach kulturowych oraz charakteru i skali nowej zabudowy.

Strefą „B” objęto: historyczne zespoły wiejskie, zespoły szkolne, zespoły zabudowy folwarcznej, zespoły dworsko-parkowe z pozostałościami folwarków, cmentarze: parafialne i nieczynne ewangelickie. W strefie „B” wymagane jest :

- zachowanie klimatu odrębnych zespołów przestrzennych,
- zachowanie środowiska ruralistycznego z jego historycznymi elementami- układ ulic, linie zabudowy, proporcje gabarytów i wysokości zabudowy, zachowanie historycznego podziału działek, ewentualnie nawiązanie do dawnych podziałów, sposób wkomponowania w naturalny krajobraz,
- zachowanie historycznej zabudowy - konserwacja i rewaloryzacja obiektów zabytkowych,
- zachowanie kompozycji i układów zieleni historycznej, parków i cmentarzy. Cmentarze ewangelicki winny zostać odpowiednio zagospodarowane, a ich granice uczytelnione,
- dostosowanie nowej, wprowadzanej w obszarze zabudowy do historycznej kompozycji urbanistycznej w zakresie sytuacji, skali, bryły, podziałów architektonicznych,
- usuwanie obiektów dysharmonizujących, substandardowych,

- uzgadnianie z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków: remontów, modernizacji, adaptacji obiektów zabytkowych, zmian sposobu użytkowania budynków historycznych, uzupełnień zabudowy, wprowadzania małych form architektonicznych, wprowadzania nowych inwestycji, prac ziemnych, wprowadzanie elementów reklamy wizualnej po uzyskaniu pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- prowadzenie prac archeologicznych wyprzedzających działalność inwestycyjną na obszarach dla których zasięg strefy „B” jest równoznaczny ze strefą „W”.

STREFA „W” ochrony archeologicznej

Strefa „W” obejmuje tereny o rozpoznanej, na podstawie badań, zawartości ważnych reliktyw archeologicznych. Na obszarze strefy wszelka działalność inwestycyjna musi być poprzedzona badaniami archeologicznymi. Zakres prac archeologicznych określa się przy uzgadnianiu projektu budowlanego.

Na obszarze strefy dopuszcza się działalność inwestycyjną pod warunkiem przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych. Na obszarze strefy „W”:

- Prace ziemne prowadzone w granicach strefy wymagają przeprowadzenia wyprzedzających badań archeologicznych. Prace ziemne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Szczegółowy zakres i rodzaj niezbędnych badań archeologicznych określony zostaje na etapie uzgodnienia projektu budowlanego i wydania decyzji.
- Egzemplarz dokumentacji badań archeologicznych podlega po ich zakończeniu nieodpłatnemu przekazaniu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków

Obiekty zabytkowe zlokalizowane poza strefami ochrony konserwatorskiej

Obiekty zabytkowe zlokalizowane poza wyznaczonymi strefami ochrony konserwatorskiej objęte ochroną w ramach wpisu do gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków i podlegają następującym wytycznym konserwatorskim:

- wymagane jest uzgadnianie z konserwatorem zabytków prac remontowych, adaptacyjnych i rozbiórkowych,

- wskazane jest dostosowanie nowej zabudowy wprowadzanej na obszar parceli do budynków historycznych pod względem gabarytów, kompozycji bryły, elewacji, dachów oraz uzgodnienie z konserwatorem zabytków.

Dominującymi kierunkami działań w odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków, winna być:

- rewaloryzacja i konserwacja rozumiana jako utrzymanie bądź przywrócenie wartości historyczno-kulturowych z jednoczesnym dostosowaniem do współczesnych standardów cywilizacyjnych w ściśle określonym i wyważonym zakresie. Powyższe dotyczy zarówno zespołów sakralnych jak i zespołów dworsko-parkowych. Obejmować powinno również ich bezpośrednie otoczenie z uwagi na konieczność zachowania historycznych relacji przestrzennych, w tym zwłaszcza utrzymanie urządzeń wspomagających (np. ogrodzeń, kaplic) a także zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których obiekty te są zlokalizowane.
- utrzymanie a tam gdzie jest to możliwe odtworzenie układu kompozycyjnego i hydrograficznego, pielęgnacja i konserwacja z uzupełnieniami ubytków i nowymi nasadzeniami na podstawie specjalistycznej dokumentacji, sukcesywna likwidacja obiektów i funkcji kolizyjnych - w odniesieniu do parków dworskich,
- pełna ochrona, zwłaszcza przed działalnością inżynierską, budowlaną z zachowaniem istniejącego układu topograficznego oraz sposobu użytkowania - w odniesieniu do stanowisk o własnej formie krajobrazowej (grodzisk).

Ochrona elementów nie objętych ochroną prawną poprzez wpisanie do rejestru zabytków winna być podporządkowana niżej wymienionym działaniom i powinna polegać na:

a) dla zespołów dworsko-parkowych:

- na utrzymaniu jednej własności obejmującej tereny parku i grunty pod dworem oraz sam dwór,
- na przywracaniu (tam gdzie jest to możliwe) jedności władania (własności),
- na odstąpieniu od dalszych parceli,

b) dla obiektów architektury (dworów, obiektów techniki, dawnych szkół, domów mieszkalnych itp.)

- na utrzymaniu istniejącej zabudowy w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji obiektu i podniesieniem standardu wyposażenia techniczno-użytkowego, z zastrzeżeniami dotyczącymi zachowania w maksymalnym stopniu, a tam gdzie jest to możliwe, odtworzeniu historycznej kompozycji obiektu (wysokość, kształt, układ eksponowanych elewacji, kształt dachu, rozmieszczenie, wielkość i proporcje otworów), zewnętrznego detalu architektonicznego, a także dostosowaniu nowej funkcji i nowego programu użytkowego do specyfiki obiektu,
- na zachowaniu, w przypadku remontów i modernizacji, historycznego detalu architektonicznego i wyposażenia wnętrz (o ile występują),
- na zachowaniu historycznych relacji przestrzennych i obiektów wspomagających (np. zabudowa gospodarcza przy szkołach, zabudowa gospodarcza towarzysząca zabudowie siedliskowej) oraz zieleni towarzyszącej w obrębie działek, na których są zlokalizowane,

c) dla parków:

- na utrzymaniu (a tam gdzie jest to możliwe odtworzeniu) układu kompozycyjnego (ukształtowanie powierzchni, aleje, kompozycje zieleni) i hydrograficznego,
- na pielęgnacji i konserwacji zieleni,
- na uzupełnieniu ubytków i nowych nasadzeniach wyłącznie na podstawie specjalistycznych dokumentacji,
- na sukcesywnej likwidacji funkcji i obiektów kolizyjnych,
- na zachowaniu i konserwacji historycznych elementów małej architektury (np. ogrodzeń, bram, itp.),

d) dla zabudowy gospodarczej:

- na utrzymaniu w należyтым stanie technicznym, z dopuszczeniem zmiany funkcji i podniesieniem standardów wyposażenia,

- na dopuszczeniu likwidacji zużytych technicznie lub grożących katastrofą budowlaną obiektów, z zaleceniem lokalizacji nowej zabudowy, dostosowanej gabarytem i lokalizacją do zabudowy likwidowanej,

e) dla elementów małej architektury (kaplic przydrożnych, gołębników, itp.):

- na ochronie przed dewastacją i bieżących pracach konserwacyjnych, z maksymalnym zachowaniem pierwotnego wyrazu architektonicznego,

f) dla cmentarzy przykościelnych i cmentarzy położonych poza obszarami zabudowy wsi:

- na zakazie lokalizacji obiektów i urządzeń kolidujących z pierwotną funkcją,
- na ochronie zachowanych elementów, uporządkowaniu i podkreśleniu symboliki miejsca, poprzez utrzymanie bądź uczytelnienie zachowanego układu alejek, kwater, ochronę nagrobków, krzyży, zachowanego drzewostanu, likwidację samosiejek, wyłącznie na podstawie specjalistycznego opracowania.

g) na obszarach koncentracji stanowisk archeologicznych nie posiadających własnej formy krajobrazowej występuje konieczność wykonania archeologicznych badań wykopaliskowych poprzedzających procesy inwestycyjne. Wiąże się to z obowiązkiem wyprzedzającego zawiadomienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o przystąpieniu do przygotowań inwestycji.

6. ZASOBY DZIEDZICTWA i KRAJOBRAZU KULTUROWEGO GMINY

6.1 CHARAKTERYSTYKA GMINY GNIEWKOWO

Gmina Gniewkowo położona jest w centralnej części województwa kujawsko-pomorskiego, w północno-wschodniej części powiatu inowrocławskiego (siedziba gminy leży w odległości ok. 15 km od centrum Inowrocławia). Zajmuje powierzchnię ok. 179 km², co lokuje ją wśród gmin dosyć dużych (21. lokata wśród 144 gmin województwa).

W strukturze użytków rolnych zaznacza się dominujące znaczenie gruntów ornych (zajmują one ponad 58% powierzchni całej gminy). Udział sadów jest bardzo mały, udział łąk i pastwisk (łącznie ok. 5%), typowy dla większości gmin. Na ogólną powierzchnię 17944 ha składają się użytki rolne zajmujące prawie 11,4 tys. ha (czyli prawie 64% całości), lasy i grunty leśne – 4,2 tys. ha (23,6%), pozostałe grunty i nieużytki – zajmujące razem ponad 2,3 tys. ha (prawie 13%).

Liczba ludności gminy wynosi nieco poniżej 15 tys., co lokuje gminę nieco powyżej przeciętnej wśród gmin województwa, choć wśród gmin miejsko-wiejskich jest to wartość przeciętna. Liczba ludności wiejskiej wynosi ok. 7,5 tys. (wartość typowa wśród gmin na terenie kujawsko-pomorskiego), liczba ludności miasta Gniewkowo – ok. 7,3 tys. lokuje miasto w grupie kilkunastu niewielkich miejskich siedzib gmin.

Gęstość zaludnienia na obszarach wiejskich gminy wynosi 44 os/km², a w odniesieniu do obszaru bez lasów, łąk i pastwisk – 62 osoby/km². Obydwie wartości należą do przeciętnych (są nieznacznie niższe od średniej wojewódzkiej), ale mają charakter neutralny i nie stanowią istotnego uwarunkowania rozwoju (ani pozytywnego, ani negatywnego).

Pod względem fizyczno-geograficznym, gmina leży w dwóch zasadniczo różniących się obszarach:

- a) południowa część - w podprovincji Pojezierzy Południowobałtyckich, makroregionie Pojezierza Wielkopolskiego, mezoregionie – Równiny Inowrocławskiej.
- b) północna część - w podprovincji Pojezierzy Południowobałtyckich, makroregionie Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej, mezoregionie – Kotliny Toruńskiej.

Gmina ma charakter przemysłowo-rolniczy. Cechuje się dobrymi warunkami rozwoju rolnictwa oraz obecnością zakładów wytwórczych, z których największe - w Gniewkowie i Wierzchosławicach - zajmują się przetwórstwem rolno-spożywczym. Ze względu na położenie w pobliżu Inowrocławia, ale także w niedużej odległości od Torunia, część ludności gminy jest ekonomicznie związana z działalnościami pozarolniczymi prowadzonymi w tych miastach (dojazdy do pracy). Należy się spodziewać, że istotny wpływ na dalszy rozwój gminy będzie mieć przede wszystkim kondycja ekonomiczna rolnictwa oraz rosnące związki z Inowrocławiem i Toruniem.

Siedziba gminy – miasto Gniewkowo - położona jest w odległości około 55 km od Bydgoszczy (siedziby Wojewody) i ok. 25 km od Torunia (siedziby Marszałka i władz samorządowych województwa), a także około 15 km od Inowrocławia (siedziby powiatu). Uwagę zwraca regularny kształt gminy oraz centralne położenie siedziby, dobrze dostępnej z terenu całej gminy (węzeł, w którym zbiegają się drogi różnych kategorii).

6.2 RYS HISTORYCZNY GMINY GNIEWKOWO

Miasto Gniewkowo wpisuje się znacząco w najstarsze dzieje Polski. Wg B. Zielonki [B. Zielonka, Zarys dziejów polskich badań archeologicznych na ziemiach woj. Bydgoskiego, w: Rocznik Muzeum w Toruniu , T.1, z. 3, 1963, s. 27] luźne i przypadkowo odkrywane znaleziska świadczą o starej, sięgającej neolitu metryce osadniczej regionu. Wszelkie przesłanki wskazują, że przez Gniewkowo biegł kujawski odcinek odwiecznego szlaku bursztynowego na linii Inowrocław -Gniewkowo-Toruń, krzyżujący się z drogą prowadzącą z Krajny i Pałuk do wschodniej części Kujaw, ziemi dobrzyńskiej i na Mazowsze. Takie usytuowanie Gniewkowa pozwala na umiejscowienie tutaj przedlokacyjnego grodu, jak i sąsiadującego z nim skupiska osadniczego, (podgrodzia, osady targowej) o metryce znacznie wcześniejszej od wymienionej w źródłach. Ożywienie procesów osadniczych nastąpiło we wczesnym średniowieczu. Mieszkańcy wczesnośredniowiecznego grodziska trudnili się zapewne „obsługą podróżnych” i handlem (płodami rolnymi, miodem, dziegciem, smołą drzewną). Potwierdzić to mogłyby prowadzone regularnie prace archeologiczne.

Nazwa Gniewkowa jest zapewne nazwą patronimiczną, pochodzi od imienia bliżej nieznanego Gniewka, posiadacza siedliska. Najwcześniejsza wzmianka o Gniewkowie pochodzi z zapisków źródłowych z 1188 roku, zawartych w CodexDiplomaticusPoloniae i dotyczy nadania kaplicy w Gniewkowie kościołowi pod wezwaniem NMP i kanonikom włocławskim przez księcia mazowieckiego, Leszka. Lokalizację tej kaplicy (która może być identyczna z kaplicą Świętego Krzyża, wzmiankowaną w dokumencie z 1268 roku), wyznaczyć można w miejscu obecnego, gotyckiego kościoła pod wezwaniem św. Mikołaja i Konstancji, fundowanego w X-XI wieku, który pierwotnie mógł pełnić rolę kaplicy grodowej. Przypuszczalnie na przełomie XII i XIII wieku przy tej kaplicy erygowano parafię, którą uposażono wsią Truszczyzna.

Lokacja średniowiecznego Gniewkowa przez księcia kujawskiego Siemomysła (Ziemomysła) na magdeburskiej odmianie prawa niemieckiego przypada na lata 1267-1271 (dokładna data nie jest znana, gdyż przywilej lokacyjny został spalony przez Krzyżaków w 1431 roku), choć przypuszczać można, że już wcześniej Gniewkowo było wsią lokowaną na prawie niemieckim. W dokumencie księcia kujawskiego, Kazimierza, z 1255 roku wymieniony jest sołtys gniewkowski, Witram, pojawienie się takiej funkcji można łączyć z istnieniem wsi lokowanej na prawie niemieckim, która dała początek późniejszemu miastu. Prawa lokacyjne miasta znajdują potwierdzenie w przywileju Kazimierza IV Jagiellończyka, wydanego w Gnieźnie 14 maja 1450 r.

Rządy nad wydzielonymi przez Konrada Mazowieckiego Kujawami (bez ziemi dobrzyńskiej) sprawował od 1233 do 1267 roku książę Kazimierz I Kujawski, protoplasta linii Piastów kujawskich. Rządy Kazimierza wiązały się ze znacznym rozwojem gospodarczym i terytorialnym nowej dzielnicy. Jego syn Siemomysł (Ziemomysł) władcami schedy kujawskiej ustanowił swoich trzech synów, Leszka, Przemysła i Kazimierza, którzy do 1314 roku wspólnie sprawowali tzw. rządy niedzielne, używając tytułu księcia Kujaw i pana inowrocławskiego. Być może ówczesną siedzibą obronną był niewielki gródek pełniący zazwyczaj funkcje strażnicy, którego prawdopodobne reliktury pozostały w północno-zachodniej części ośrodka miejskiego. Przypuszczalnie była to drewniana twierdza mogąca w razie niebezpieczeństwa pomieścić rodzinę książęcą. W pierwszej dekadzie 1300 roku zaczął krystalizować się podział księstwa inowrocławskiego, a pod koniec 1314 roku dokonał się podział ojcowizny między braćmi, Leszek otrzymał dzielnicę inowrocławską ze stolicą w Inowrocławiu, Przemysł był panem ziemi wyszogrodzkiej, Kazimierzowi przypadła kasztelania gniewkowska i słońska składająca się razem na księstwo gniewkowskie. Każdy z braci poza tytułem księcia Kujaw nosił tytuł pana tej ziemi, która mu przypadła w udziale.

W wyniku podziału Kujaw inowrocławskich około 1314 roku powstały trzy samodzielne księstwa nie włączone w skład Korony: inowrocławskie, bydgosko-wyszogrodzkie i gniewkowskie. Prawa lokacyjnego miasta znajdują potwierdzenie w przywileju Kazimierza IV Jagiellończyka, który wydał go w Gnieźnie w dniu 14 maja 1450 r. Na mocy przywileju mieszczanie zobowiązani byli płacić z każdego łanu po wiardunku (jednostka masy, około 49 g, w systemie groszowym- 48 groszy) półgroszkami, z placów albo domów po groszu na św. Marcin. Ponadto zobowiązani byli do dostarczenia drzewa, jeden wóz z każdego łana, na użytek dworu królewskiego.

Mogli korzystać z wyrębu lasu na budowę własnych domów i na opał. Otrzymali też pastwiska i pozwolenie na budowę kramów dla kupców, łaźni i jatek z obowiązkiem płacenia królowi po groszu, zaś z każdej jatki rzeźniczej – po kamieniu czystego łożu. Dla polepszenia bytu ludności król obiecuje przeniesienie miasta z prawa polskiego na magdeburskie.

Księstwo gniewkowskie graniczyło na stosunkowo dużym obszarze z państwem krzyżackim. W latach 1330-1332 Krzyżacy zorganizowali kilka wypraw na Kujawy, nie oparło im się także Gniewkowo, które podbili w 1332 r. i spalili wraz z gródkiem książęcym, zapewne w tym czasie Krzyżacy wznieśli nowy, murowany zamek, wymieniony w źródłach w latach 70 XIV wieku. W 1363 r. Księstwo Gniewkowskie zostało przekazane w zastaw Kazimierzowi Wielkiemu, co oznaczało włączenie jego terenów w skład Korony. Wówczas Kujawy podzielono na między kompetencje dwóch wojewodów: brzeskiego, gniewkowskiego oraz inowrocławskiego, brzeskiego, gniewkowskiego i bydgosko-gniewkowskiego, co właściwie zakończyło samodzielny byt Księstwa Gniewkowskiego.

Po śmierci Kazimierza Wielkiego i śmierci jego wnuka, Kaźka, księcia szczecińsko-wołogoskiego o tron ubiegał się Władysław Biały, syn księcia Kazimierza. Ostatecznie Władysław Biały sprzedał ojcowiznę węgierskiemu królowi Ludwikowi za 10 tysięcy florenów, a ten nadał je Władysławowi Opolskiemu wraz z ziemią dobrzyńską, zamkiem w Bydgoszczy, Tucznem i Inowrocławiem. Przyjmuje się, że Książę przed 1390 rokiem podzielił księstwo gniewkowskie na dwie części, dawna kasztelania gniewkowska została podporządkowana Inowrocławowi, natomiast na prawym brzegu Wisły terytorium z głównym ośrodkiem w Złotorii zostało wcielone do ziemi dobrzyńskiej. Kontynuacją prężnego organizmu polityczno-administracyjnego było istniejące do końca XV w. województwo gniewkowskie, które stało się częścią województwa inowrocławskiego.

Pomyślnemu rozwojowi gospodarczemu miasta miały służyć liczne przywileje królewskie. Król Aleksander Jagiellończyk wydał przywilej, na mocy którego Gniewkowo otrzymało prawo urządzania cotygodniowych targów poniedziałkowych i trzech jarmarków rocznie: na Wniebowstąpienie, na św. Marię Magdalenę i na 11 tys. Panien. Wielką dolegliwością były żywiołowe klęski wielokrotnie nawiedzające Gniewkowo, wśród nich liczne pożary. Te z lat 1507, 1512, 1536 spowodowały zwolnienie miasta od wszelkich podatków na rzecz państwa na okres 8 i 7 lat. Według

inwentarza starostwa gniewkowskiego z 1567 roku w mieście znajdowało się 37 domów, dwa place browarne i około 220 mieszkańców. Do miasta należał również młyn koński i wiatrak

Na mocy przywileju Zygmunta Augusta mieszczenie gniewkowscy uzyskali prawo zamiany pastwisk i bagien na pola uprawne, a plony „obracać na powszechny użytek miasta pod obowiązkiem opłacania czynszu wedle dawniejszych przywilejów”. Pozyskali także możliwość budowy spichlerzy na gruncie miejskim nad Wisłą. Mimo udogodnień płynących z przywilejów stan gospodarczy Gniewkowa pogarszał się, w połowie XVII w. miasto straciło swoją znaczącą rolę ekonomiczną. Do upadku przyczyniły się klęski pożarów, gdyż zabudowa miasta była głównie drewniana, sporadycznie szachulcowa, i zniszczenia związane z wojną polsko-szwedzką. Ważnym elementem w mieście były urządzenia przemysłowe: młyny, wiatraki browary. Ścisła lokalizacja tych obiektów jest w tej chwili trudna do ustalenia, ale do dziś żywa jest legenda o browarze usytuowanym przy rogu Kilińskiego i Sobieskiego.

Proces stopniowej odbudowy odnotowują przekazy z ok. połowy XVIII wieku. Po pierwszym rozbiórze Polski Gniewkowo znalazło się pod patronatem pruskim, w Okręgu Nadnoteckim, powiecie inowrocławskim. Na mocy pokoju w Tylży ziemie gminy znalazły się w departamencie bydgoskim Księstwa Warszawskiego, po traktacie wiedeńskim Gniewkowo ponownie trafiło pod władanie Prus, najpierw w ramach Wielkiego Księstwa Poznańskiego, a następnie Prowincji Poznańskiej.

Wiek XIX zmienił charakter zabudowy miasta, domy drewniane zaczęły ustępować murowanym, piętrowym. Do lat 70 XIX wieku głównym zajęciem ludności był handel i rzemiosło. Duże znaczenie miało powstanie w 1843 roku szosy toruńskiej przez Michałowo i Suchatówkę. Powstanie w 1873 roku linii kolejowej na trasie Poznań-Inowrocław -Toruń-Olsztyn miało wpływ na rozwój przestrzenny Gniewkowa w kierunku południowym i południowo-zachodnim. Na początku XX wieku zadbane o urządzenia komunalne, wodociągi rzeźnia miejska, elektrownia, łaźnia i przedsiębiorstwa melioracyjne (tzw. spółka drenarska).

Do 1920 roku Gniewkowo pozostawało w granicach regencji bydgoskiej jako część powiatu inowrocławskiego. Na przełomie lat 1919/1920 tereny gminy objęło powstanie wielkopolskie, po odzyskaniu niepodległości gmina znalazła się w powiecie i województwie poznańskim, a po reformie administracyjnej w 1938 roku w pomorskim.

W 1939 roku miasto zostało zajęte przez Niemców i włączono je do bezpośrednio do III Rzeszy, do prowincji Kraj Warty. Po II wojnie światowej gmina nadal pozostawała w województwie pomorskim przekształconym w 1950 roku w województwo bydgoskie. Obecnie gmina należy do województwa kujawsko-pomorskiego, powiat inowrocławski.

6.3 KRAJOBRAZ KULTUROWY I ZABYTKI NIERUCHOME

Gmina Gniewkowo posiada szereg zabytków wpisanych do gminnej ewidencji zabytków, pochodzących przede wszystkim z XIX i XX wieku. Należą do nich zespoły dworsko-parkowe, kościoły, domy, budynki przemysłowe i gospodarcze, synagoga a także obiekty użyteczności publicznej i szkoły.

Na obszarze gminy Gniewkowo znajduje się 16 cmentarzy (zewidencjonowanych) w tym 5 rzymsko-katolickich (w Gniewkowie cmentarz parafii p.w. św. Mikołaja i Konstancji objęty jest ścisłą ochroną konserwatorską - poprzez wpis do rejestru zabytków), 7 ewangelickich, 1 choleryczny, 1 rodowy oraz 1 żydowski (również objęty wpisem do rejestru). W miejscowości Zajezerze znajduje się obelisk ku czci pomordowanych w l. 1939-1941.

Najważniejszym układem przestrzennym na terenie gminy jest układ urbanistyczny Gniewkowa. Miasto zachowało w centrum średniowieczny układ przestrzenny. Głównym jego komponentem jest jego prostokątny rynek, i ulica Sobieskiego, która jest głównym ciągiem komunikacyjnym. Cały obszar historycznego miasta posiada do dziś zachowaną zwartą zabudowę.

Na terenie miasta Gniewkowo znajduje się murowany gotycki kościół parafialny p.w. św. Mikołaja i św. Konstancji. W 1303 roku wzmiankowana jest parafia p.w. św. Konstancji. Czas powstania kościoła p.w. św. Mikołaja i Konstancji datuje się na 1 poł. XIV i XV w. W XVIII przebudowano wnętrze oraz wybudowano wieżę i wieżyczkę na sygnaturkę. Obiekt restaurowany był w latach 1871, 1912-13, 1969 r oraz w 2009 r. Jest to kościół jednonawowy, z trójbocznie zamkniętym prezbiterium. Od zachodu znajduje się drewniana kwadratowa wieża, zwieńczona barokowym hełmem. W prezbiterium i nawie sklepienie barokowe o łuku obniżonym, z niewielkimi lunetami. W zakrystii sklepienie kolebkowe być może gotyckie. Bogaty wystrój wnętrza

- barokowy i rokokowy z XVIII w. W sąsiedztwie kościoła znajduje się murowana kapliczka w kształcie słupa wzniesiona około poł. XIX w. z rzeźbą ludową Matki Boskiej Skępskiej.

Przy ul. Podgórnej nr 2 usytuowana jest dawna synagoga żydowska wzniesiona w stylu neoromańskim w 1880 r. Podczas II wojny światowej hitlerowcy zdewastowali wnętrze synagogi. Po zakończeniu wojny budynek przebudowano na potrzeby magazynu meblowego. W 1950 roku synagoga została wyremontowana przez spółdzielnię "Wosko-Chemia" i dostosowana do potrzeb hali sportowej. Wówczas m.in. wymieniono dach, co wykonały Inowrocławskie Zakłady Przemysłu Terenowego. Budynek murowany z białej cegły, nie tynkowany wzniesiono na planie prostokąta. Do dnia dzisiejszego zachował się wystrój zewnętrzny, w tym wysokie, zamknięte łukiem pełnym okna oraz sterczyny akcentujące naroża budynku. Apsyda po dawnym Aron ha-kodesz została rozebrana. Całość jest nakryta dachem dwuspadowym o niewielkim kącie nachylenia połaci. Gmina Gniewkowska usamodzielniała się od Gminy w Inowrocławiu wraz z zatwierdzeniem jej statutu 14 września 1834 r. Poza Gniewkowem jedynym większym skupiskiem żydowskiego osadnictwa było Gniewkowo-Wieś. Cmentarz żydowski obecnie przy ul. Parkowej założono na przełomie XVIII i XIX w. Zmarłych wcześniej grzebano w Inowrocławiu.

Z informacji zawartych w publikacjach wiadomo, że już od 1858 r. gmina ewangelicka posiadała w Gniewkowie dom modlitwy i szkołę. W 1887 r. utworzono wspólną parafię dla ewangelików i okolic. W centrum Gniewkowa, przy ul. Sobieskiego znajduje się dawny kościół ewangelicko-unijny obecnie kościół pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, zbudowany w 1895 r. w stylu Rundbogenstil. Budynek kościoła jest orientowany, murowany z cegły. Rzut kościoła złożony jest z poszczególnych elementów: prostokątnej nawy, do której od południa i zachodu przylega empora boczna w kształcie litery „L”, czworobocznej wieży z niewielką kruchtą mieszczącą schody na emporę w narożniku północno – zachodnim, czworokątne prezbiterium z dobudowaną do niego od północy zakrystią. Wejście do kościoła znajduje się w przyziemiu wieży. Bryła addycyjna, z dominantą masywu wieżowego. Korpus nawowy przykryty dachem dwuspadowym. Część emporowa przykryta czterema osobnymi, trójspadowymi dachami o kalenicach prostopadłych do nawy. Elewacje posadowione są na niskiej, kamiennej podmurówce, licowane małą cegłą w wążku główkowym i posiadają skromny detal architektoniczny. Pod okapem dachów przebiega nieznacznie wyładowany, uskokowy gzyms. Północna ściana nawy, wieży

oraz prezbiterium zdobiona jest fryzem z dwóch warstw cegieł ułożonych rębem skośnym. Elewacje artykułowane są otworami okiennymi. W środkowej kondygnacji wieży z trzech stron umieszczono zegar. Najwyższa kondygnacja wieży oddzielona jest gzymsem, mieści z każdej strony biforialne otwory dzwonne, zasłonięte żaluzjami drewnianymi. W zwieńczeniu szczytu północnego wieży kuty krzyż. Wnętrze nawy przykryte półotwartą więźbą płatwiowo - kleszczową, wieszarową z trapezowym pułapem. Belki więźby ozdobnie profilowane. Prezbiterium sklepione krzyżowo, otwarte na nawy otworem tęczowym zamkniętym łukiem pełnym. Od strony południowej i zachodniej nawę okalają emporie. Świątynia ta stanowi świadectwo istnienia gminy ewangelickiej w Gniewkowie, będącej częścią historii miasta.

Innym cennym elementem dziedzictwa kulturowego gminy Gniewkowo reprezentującym dziedzinę zabytków techniki jest wodociągowa wieża ciśnień usytuowana przy ulicy Pająkowskiego. Wykonane w ostatnim czasie prace remontowe i konserwatorskie utrwaliły substancję zabytkową obiektu. Obecnie wieża ciśnień stanowi jedną z wizytówek miasta. Przeprowadzony w 2014 r. przez Przedsiębiorstwo Komunalne „Gniewkowo” Sp. z o.o. remont dachu poprawił wizerunek wieży, a jej dawny blask przywróciło oświetlenie. Wieża odzyskała walory estetyczne i stała się jedną z pozytywnych dominant w krajobrazie miasta.

Na terenie miejscowości wiejskich gminy znajduje się spora grupa założeń dworskich i folwarcznych, powstałych w XIX i na pocz. XX wieku, w kilku miejscowościach wyróżniają się też kościoły. Najcenniejsze zabytki położone są w następujących miejscowościach:

Kaczkowo - zespół dworsko - parkowy - park z końca XIX w., wpisany do rejestru zabytków, pałac o reminiscencjach klasycystycznych, wzniesiony na początku XIX w. i przebudowany pod jego koniec. Jest to obiekt piętrowy, z gankiem od frontu, wspartym na kolumnach, zamknięty tarasem. Na podjeździe przed gankiem stoją kamienne rzeźby dwóch sfinksów.

Kawęczyn -zespół pałacowo - parkowy wpisany do rejestru zabytków - pałac, z ośmioboczną pięciokondygnacyjną wieżą z krenelarnią w pn.-wsch. narożu. W przyziemiu znajduje się taras, w części zamknięty arkadowym gankiem z balkonem. Niegdyś w pałacu mieścił się Państwowy 22 Dom Specjalny (Dom Pomocy Społecznej) dla dorosłych. Pałac otoczony jest parkiem z XIX w.

Lipie - znajduje się tu wpisany do rejestru zabytków dworski park z 2 poł. XIX w., wraz z wieżą stanowiącą pozostałość budynku dworu,

Markowo zespół dworsko - parkowy wpisany do rejestru zabytków, dwór murowany, parterowy, zbudowany ok. 1880 r. na rzucie wydłużonego prostokąta, kryty dachem dwuspadowym. Wokół dworu rozciąga się rozległy park krajobrazowy z poł. XIX w., z kanałem i stawem. W jego północnej części znajduje się cmentarz rodowy właścicieli majątku, z prowadzącą do niego aleją lipową.

Murzynno kościół parafialny p.w. św. Mateusza zbudowany w 1934 r. wg proj. arch. Lucjana Michałowskiego z Poznania. W wyposażeniu znajduje się kamienna kropielnica, prawdopodobnie średniowieczna. Mieści się tu również park dworski, będący własnością Gminy Gniewkowo, o powierzchni 1,89 ha, założony w XIX w.

Ostrowo znajduje się murowany kościół p.w. Matki Boskiej Szkaplerznej o cechach neogotyckich, zbudowany w miejsce poprzedniego drewnianego, prawdopodobnie w 1 poł. XIX w. i przebudowany w 1892 r., z zachowaniem pierwotnych słupów dzielących wnętrze na trzy nawy. Wyposażenie barokowe i rokokowe z XVII w. Drewniana dzwonnica z 1892 r.

Skalmierowice zespół dworsko - parkowy - murowany parterowy dwór, zbudowany ok. 1870 r. i rozbudowany w XIX w. o piętrową bryłę, przylegającą do elewacji południowej. Starsza prostokątna bryła nakryta została dachem dwuspadowym z naczółkiem i facjatami. Nowsza piętrowa bryła nakryta jest dachem czterospadowym. Na południe od dworu położony jest niewielki park o powierzchni z XIX w.

Szadłowice neogotycki kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja zbudowany w latach 1890-91 z barokowym obrazem NP Marii Niepokalanie Poczętej z XVII - XVIII w. w ołtarzu głównym oraz parterowy murowany dwór zbudowany około 1880 r., z mieszkalnym poddaszem.

Warzyn park wpisany do rejestru zabytków z 2 poł. XIX w. o znacznych walorach, z ciekawym układem wodnym (3 stawy połączone rowami).

Wierzbiczany zespół pałacowo - parkowy wpisany do rejestru zabytków - pałac zbudowany w 1845 r. i przebudowany w 2 poł. XIX w. Wzniesiony został na planie wydłużonego prostokąta, z kwadratową wieżą w elewacji. W otoczeniu pałacu znajduje

się rozległy park krajobrazowy z poł. XIX w. o bogatym gatunkowo drzewostanie oraz staw (przy północno-zachodniej granicy założenia) z półwyspem.

Wierzchosławice zespół pałacowo - parkowy wpisany do rejestru zabytków. Pałac murowany, piętrowy (z mieszkalnym poddaszem) wzniesiony w latach 1920-25. Prostokątny z okrągłą wieżą w północno-zachodnim narożniku, a od frontu w części środkowej z murowaną werandą zamkniętą balkonem. W elewacji ogrodowej znajduje się prostokątna przybudówka zakończona tarasem. Dach czterospadowy z powiekami. Na północny wschód od pałacu znajdują się pozostałości parku z pocz. XX w.

Więclawice zespół dworsko - parkowy wpisany do rejestru zabytków - dwór zbudowany w 1926 r. Założony na planie prostokąta, o dachu czterospadowym, posiada środkową 23 część elewacji zryzalitowaną i poprzedzoną portykiem zwieńczonym tympanonem. Murowany budynek laboratorium buraka cukrowego zbudowano w 1929 r. W otoczeniu dworu znajduje się niewielki park z ok. 1920 r., na planie prostokąta z obszernym podjazdem i gazonem okolonym żywopłotem.

Wykaz obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się na końcu opracowania.

6.4 ZABYTKI RUCHOME

Na mocy art. 3 pkt. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytkiem ruchomym jest rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek ruchomy jest wpisywany do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. do rejestru nie wpisuje

się zabytku wpisanego do inwentarza muzeum lub wchodzącego w skład narodowego zasobu bibliotecznego (art. 11 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu gminy Gniewkowo stanowią wyposażenie kościołów w Ostrowie, Murzynie i Gniewkowie. Do szczególnie wartościowych należy wyposażenie kościoła p.w. św. Mikołaja i Konstancji w Gniewkowie. W ciągu całego osiemnastego stulecia gniewkowska świątynia wzbogacała się o kolejne elementy wyposażenia. Powstały wówczas: ołtarz główny, pozostałe ołtarze boczne, prospekt organowy, rzeźby, sprzęty stolarskie i złotnictwo. Z wymienionych obiektów najwcześniejszy jest ołtarz boczny prawy, posiadający jeszcze elementy z 3 ćw. XVII w. W 1713 r. powstał przepiękny prospekt organowy, złożony z głównego pozytywu umieszczonego na chórze i pozytywu przedniego usytuowanego na balustradzie chórowej. Charakter typowo barokowy prezentują powstałe w 1 poł. XVIII w.: monstrancja, krucyfik i fotele. Natomiast styl regencyjny charakterystyczny jest dla ołtarza głównego z rzeźbiarską sceną Ukrzyżowania w retabulum. Skromniejsze cechy regencyjne prezentują konfesjonały i ława. W 2 poł. XVIII w. powstał trzeci rokokowy ołtarz boczny, w którym umieszczony jest późniejszy, bo pochodzący z 2 poł. XIX w. obraz przedstawiający św. Mikołaja Biskupa. W wieku XIX- tym powstało również wewnętrzne wyposażenie organów. Jest ono dziełem znanego warsztatu organmistrzowskiego Wilhelma Sauera z Frankfurtu n/Odrą. Do najcenniejszych i unikalnych obiektów należy manierystyczny ołtarz z 1 poł XVII w. Nastawa posiada formę tryptyku z malowanymi na deskach scenami męczeństwa świętych niewiast: Konstancji, Urszuli, Katarzyny i Barbary. Najstarszymi obiektami związanymi z architekturą są szafy ścienne. Starsza o tradycjach gotyckich umieszczona jest w zakrystii, natomiast druga o drewnianym obramieniu z motywami późnorenansowymi usytuowana jest w ścianie nawy. Poszczególne elementy wystroju kościoła ŚŚ. Mikołaja i Konstancji prezentują różne dziedziny sztuki o wysokich wartościach zabytkowych. Wystrój świątyni posiada znaczną rangę artystyczną, wartości historyczne i stanowi cenny dorobek kultury.

6.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Stanowiska archeologiczne są ważnym elementem krajobrazu kulturowego i stanowią podstawę wiedzy o najdawniejszych dziejach okolic gminy. Środowisko kulturowe gminy zawiera zewidencjonowane stanowiska archeologiczne datowane od epoki kamienia do epoki nowożytniej. Stanowiska ewidencjonowano w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski. Ewidencja stanowisk archeologicznych nie jest jednak zbiorem zamkniętym i nie można wykluczyć, że w wyniku dalszej weryfikacji lub prowadzonych prac ziemnych uda się zidentyfikować nowe ślady osadnicze.

Zgodnie z Archeologicznym Zdjęciem Polski (AZP) na terenie gminy znajduje się kilkaset stanowisk archeologicznych dokumentujące osadnictwo od okresu pradziejowego, aż do średniowiecza i okresu nowożytnego. Na szczególną uwagę zasługują kurhany w Gąskach. Grobowce powstałe w IV tysiącleciu p.n.e. oraz pierwszych wiekach naszej ery znajdują się na cmentarzysku położonym na terenie stanowiącym własność gminy Gniewkowo. Pozostałe istniejące w regionie kurhany nie są tak rozbudowane. Kurhan w Gąskach nadbudowywano poprzez kolejne pochówki na przełomie tysiącleci. Poprzez takie działanie usypano z nich 2 widoczne od strony ulicy wzniesienia. Za wyjątkowością tego monumentalnego grobowca przemawia ilość pokoleń tu spoczywających oraz znaleziska świadczące o wysokiej, niespotykanej w naszym regionie kulturze. Znaleziono liczne przedmioty metalowe pochodzące z trzech poziomów chronologicznych - okresu wpływów rzymskich, okresu wczesnego średniowiecza oraz okresu nowożytnego. Znaleziska te poddane zostały szczegółowej ekspertyzie w Instytucie Prehistorii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. W przyszłości mają stanowić ważny komponent wyposażenia Muzeum Regionalnego w Gniewkowie.

Ponadto na terenie gminy Gniewkowo zlokalizowane są dwa grodziska wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego – w miejscowości Gąski oraz Ostrowo.

Istotnym zagrożeniem dla stanowisk i zabytków archeologicznych są wszelkiego rodzaju prace ziemne takie jak : prace inwestycyjne (budowa domów, dróg, melioracje, wodociągi), głęboka orka, eksploatacja żwiru i piasku. Część stanowisk archeologicznych zagrożona jest także przez procesy naturalne.

W związku z faktem, że każde zniszczenie dawnego grobu, osady czy wału grodziska jest nieodwracalne, realizowane na terenie gminy wszelkie prace inwestycyjne w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych uzgadniane będą na etapie projektu z Wojewódzkim Urzędem

Ochrony Zabytków, który określi warunki realizacji inwestycji. W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych w decyzjach Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków znajduje się na końcu opracowania.

6.6 ELEMENTY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje takie przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem itp. są one kultywowane np. przy okazji organizowanych corocznie Dożynek Gminnych.

7. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę słabych i mocnych stron Gminy Gniewkowo.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie Gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki • Dobra dostępność komunikacyjna dzięki drodze krajowej nr 15 • Dostępność kolejowa • Dobre połączenia z Inowrocławiem Bydgoszczą oraz Toruniem • Bliskość miasta powiatowego - Inowrocławia • Obecność wielu wartościowych obiektów i zespołów obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej (różnych wyznań) • Duża liczba założeń zieleni komponowanej • Cenny układ przestrzenny Gniewkowa • Duży zasób zabytków archeologicznych • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Obecność na terenie Gminy szlaków turystycznych • Bogata w informacje gminna witryna internetowa • Czystość środowiska • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze Gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz Gminy • Aktywna działalność lokalnych organizacji pozarządowych, a także stowarzyszeń	• Intensywny ruch samochodowy przebiegający przez Gniewkowo • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków • Niewielkie zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych • Niezbyt duże środki w budżecie Gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań archeologicznych, architektonicznych i historycznych • Zła sytuacja finansowa części właścicieli obiektów zabytkowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Zwiększenie środków budżetowych Gminy na działania związane z ochroną zabytków • Pozyskiwanie wsparcia finansowego	• Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do charakteru regionu

z wielu źródeł (w tym unijnych) na prace konserwatorskie zabytków

- Szersza promocja walorów kulturowych i przyrodniczych Gminy, przyciągająca turystów
- Wzrastająca świadomość mieszkańców w zakresie poprawy estetyki miejscowości
- Wzrost poszanowania dla obiektów posiadających walory historyczne
- Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby
- Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki
- Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. W zakresie dobrych praktyk)
- Korzystanie z dofinansowania na działania rewitalizacyjne (np. W ramach RPO)
- Zachowanie tożsamości regionalnej mieszkańców od edukacji szkolnej poprzez festyny, lokalne święta, konkursy itd.
- Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych
- Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych
- Komplementarność z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Kujawsko-Pomorskiego

- Zmiany w układach ruralistycznych, związane z nową zabudową
- Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych
- Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych
- Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska
- Zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów
- Niewłaściwa polityka w zakresie promocji zabytków, wiążąca się np. z nadmierną komercjalizacją
- Zanik tradycji i tożsamości regionalnych
- Częste zmiany prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego
- Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych
- Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe
- Akty wandalizmu

Źródło: opracowanie własne

8. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY GNIEWKOWO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Gniewkowo formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki

i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

1. Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w Gminie

Polityka przestrzenna gminy powinna być zgodna z zasadami ochrony dziedzictwa kulturowego, w celu jak najlepszego zachowania obiektów zabytkowych.

Odbywać się to będzie poprzez:

- ściśle powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy, takimi jak miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, plan ogólny oraz innymi dokumentami programowymi;
- odpowiednią konserwację zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy ;
- pielęgnację cmentarzy i miejsc pamięci wpisanych do gminnej ewidencji zabytków;
- przeznaczanie środków z budżetu gminy w ramach dotacji celowej na rewaloryzację obiektów zabytkowych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków.

2. Aktualizacja gminnej ewidencji zabytków

W perspektywie na lata 2023-2026 gmina realizować będzie działania związane z aktualizacją zasobu gminnej ewidencji zabytków, polegające przede wszystkim na prowadzeniu rozpoznania i wprowadzaniu do kart ewidencyjnych zmian powstałych w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów. Przewiduje się aktualizację w okresach dwuletnich. Proces ten będzie na bieżąco konsultowany z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. W razie konieczności szczególnej ochrony obiektów zabytkowych przewiduje się też działania mające na celu zgłaszania zabytków typowanych do wpisu do rejestru zabytków. Cyklicznej kontroli podlegać będzie również zasób archeologiczny gminy poprzez aktualizację kart stanowisk.

3. Działania związane z bieżącymi remontami obiektów stanowiących własność Gminy Gniewkowo

W latach obowiązywania programu opieki nad zabytkami planowane są bieżące remonty obiektów, które stanowią własność gminy. Skala i harmonogram

remontów zależą od potrzeb zgłaszanych przez użytkowników oraz możliwości budżetowych gminy.

4. Działania związane z przeznaczaniem środków budżetowych na rewaloryzację zabytków

W budżecie na lata 2023-2026 przeznaczane będą środki finansowe na realizację zadań związanych z opieką nad zabytkami. Priorytetem Gminy Gniewkowo na ten okres jest rewaloryzacja zespołu pałacowego w Skalmierowicach. Najważniejszym elementem tej inwestycji będzie remont dachu pałacu i zabezpieczenie obiektu. W celu zwiększenia środków finansowych na zadanie przewidziane jest pozyskanie środków zewnętrznych. W zależności od przyznanej kwoty zakres prac może ulec zwiększeniu.

5. Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

W celu odpowiedniego zagospodarowania ruchu turystycznego niezbędne są działania poprawiające dostęp i atrakcyjność wizualną najcenniejszych obiektów zabytkowych. Wzbogaci to ofertę turystyczną, a także umożliwi tworzenie nowych produktów turystycznych. Przewiduje się następujące działania:

- stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskich itp., w tym wykorzystania nowoczesnych technologii informatycznych (np. lokalizacji GPS);
- publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających mieszkańcom i turystom zasoby historyczne gminy;
- atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych;
- dbanie o zawartość strony internetowej gminy poprzez umieszczenie informacji dotyczących zasobu zabytkowego;
- opracowanie mapy dziedzictwa kulturowego gminy, także z wykorzystaniem systemu informacji przestrzennej.

6. Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego także z uwzględnieniem turystyki jednodniowej

Obiekty historycznego dziedzictwa są jednymi z najistotniejszych elementów strategii promocyjnej gminy. Niezbędne jest zatem tworzenie nowych oraz rozwój

istniejących produktów turystycznych przeznaczonych dla odwiedzających gminę turystów. do najważniejszych działań gminy w tym zakresie należeć będzie:

- rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych;
- tworzenie nowych produktów, ze szczególnym uwzględnieniem innowacyjnych form turystyki bądź aktywności mogących przyciągnąć turystów - np. turystyka eksploracji, geocaching, gry miejskie, gry wojenne;
- organizacja lub kontynuacja organizacji imprez masowych, związanych z lokalnym zasobem zabytkowym i kulturalnym;
- organizacja imprez lokalnego zasięgu, przybliżających mieszkańcom gminy i regionu wartości historyczne gminy;
- postawienie na innowacyjność projektów;

7. Promocja gminy na forum krajowym i zagranicznym

Bardzo ważnym elementem w procesie promowania dziedzictwa kulturowego jest zachowanie odpowiednich zasad public relations. Gmina przyjęła następujące założenia swojej polityki promocyjnej:

- walory zabytkowe i kulturowe są jednym z podstawowych elementów promocji Gminy na różnego rodzaju targach, sympozjach i konferencjach;
- nawiązywanie współpracy w zakresie dobrych praktyk w ramach partnerstwa krajowego i zagranicznego przyczyni się do lepszego wykorzystania zasobów kulturowych gminy;
- udział w konkursach na najlepiej zadbane zabytki, najciekawszy produkt turystyczny itp. wypromują użytkowników dbających o obiekty zabytkowe;
- współpraca z mediami, zarówno tradycyjnymi, jak i internetowymi przyczyni się do lepszego postrzegania zasad ochrony dziedzictwa kulturowego wśród mieszkańców i turystów.

8. Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego

W celu jak najszerzego przybliżenia zasad ochrony dziedzictwa kulturowego dla mieszkańców gminy planuje się następujące działania:

- wspieranie działalności instytucji kultury i organizacji pozarządowych podejmujących zadania związane ochroną dziedzictwa kulturowego;
- organizacja spotkań, mających na celu upowszechnienie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie akcji mających na celu odrestaurowanie lub uporządkowanie obiektów zabytkowych, cennych z punktu widzenia lokalnej społeczności oraz propagowanie lokalnej kultury i tradycji dziedzictwa kulturowego gminy;
- wprowadzenie elementów przybliżających lokalną kulturę i tradycję w działalność placówek edukacyjnych, kulturalnych, bibliotek, świetlic itp.

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zadania opisane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami dla Gminy Gniewkowo powinny być realizowane poprzez wspólne działania władz samorządowych, Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, właścicieli oraz zarządców obiektów, parafie, organizacje pozarządowe i stowarzyszenia, w ramach posiadanych przez te jednostki kompetencji, praw i obowiązków wynikających z obowiązujących przepisów prawnych. ze strony Gminy Gniewkowo zadania będą wykonywane bądź wspierane przez gminne jednostki organizacyjne (szkoły, przedszkola, placówki kultury – np. biblioteka) oraz Urząd Miejski w ramach zadań własnych, poprzez istniejące i planowane instrumenty:

- prawne (np. poprzez uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartościach artystycznych i zabytkowych, prowadzenie gminnej ewidencji zabytków, wykonywanie decyzji administracyjnych, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków),
- finansowe (np. udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i prace budowlane przy zabytkach, środki budżetowe na zadania własne z przeznaczeniem na remonty i modernizacje zabytków będących własnością Gminy, korzystanie z programów uwzględniających dofinansowanie ze środków zagranicznych i krajowych, nagrody, ulgi finansowe),

- społeczne (działania stymulujące np. W zakresie edukacji, promocji, informacji, działań sprzyjających tworzeniu miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami oraz rozwojem turystyki),
- kontrolne (m.in. monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego – gminnej ewidencji zabytków),
- koordynacji (m.in. poprzez realizacje projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z gminami sąsiednimi, ośrodkami naukowymi i akademickimi, związkami wyznaniowymi)

10. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Na mocy art. 87 ust. 1 i ust. 5 *Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* Gminny Program Opieki nad Zabytkami jest sporządzany na okres 4 lat, co 2 lata wójt (burmistrz, prezydent) sporządza sprawozdanie z jego realizacji, które przedstawia Radzie Gminy (Miasta). Wskazane jest aby sprawozdania z realizacji Programu były przekazywane do wiadomości Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań, w tym np. poziom (w % bądź liczbach):

- wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami,
- wartość finansową wykonanych/dofinansowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach,
- liczba obiektów poddanych tym pracom,
- poziom (w %) objęcia terenu Gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych,
- liczba wydanych wydawnictw, liczba szkoleń, imprez związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego itd.,
- elementy dziedzictwa kulturowego wprowadzone do edukacji szkolnej oraz przedszkolnej,

- elementy dziedzictwa kulturowego w pracach bibliotek oraz gminnych jednostek kultury.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w swoich budżetach środków w rozdziale 92120 - Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł wewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego.

Podstawową zasadę finansowania zadań z zakresu opieki nad zabytkami określa *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* z dnia 23 lipca 2003 roku. Zgodnie z zapisami zawartymi w rozdziale 7 w/w Ustawy, obowiązek sprawowania opieki nad zabytkami, w tym finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej w/w tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest jej zadaniem własnym.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje ministra kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,

- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie,
- dotacje powiatowe,
- dotacje gminne,
- inne źródła.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła pozaunijne

11.1 ŹRÓDŁA KRAJOWE

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH, RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANYCH UDZIELANE PRZEZ MINISTRA WŁAŚCIWEGO DS. KULTURY ORAZ PROGRAMY OPERACYJNE MINISTERSTWA KULTURY I DZIEDZICTWA NARODOWEGO

Ogłaszane decyzją Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego programy operacyjne stanowią podstawę ubiegania się o środki ministerialne na zadania z zakresu kultury realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego, instytucje kultury, instytucje filmowe, szkoły i uczelnie artystyczne, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze. Programy operacyjne określają: cele, zadania, typy projektów, alokację finansową, uprawnionych wnioskodawców, tryb naboru i wyboru wniosków, kryteria oceny, zobowiązania wnioskodawców, wskaźniki monitoringu. Przy ocenie wniosków branych jest pod uwagę wiele kryteriów, m.in.: wartość merytoryczna, zakorzenienie w tradycji, zasadność realizacji projektu, wiarygodność organizatora, efektywność wykorzystania środków. Programy są ogłaszane rokrocznie, z reguły w kilku priorytetach.

Celem Programu „Dziedzictwo kulturowe” jest ochrona polskiego dziedzictwa kulturowego w kraju i za granicą, wspieranie działalności muzeów oraz popularyzacja kultury ludowej.

Program „Dziedzictwo kulturowe” składa się z następujących priorytetów:

a. Ochrona zabytków

Strategicznym celem priorytetu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

Kluczowe dla realizacji celów priorytetu są zadania prowadzące do zabezpieczenia, zachowania i utrwalenia substancji zabytku. W ramach priorytetu dofinansowania nie mogą zaś uzyskać projekty zakładające adaptację, przebudowę obiektów zabytkowych lub ich znaczącą rekonstrukcję. W pierwszej kolejności wsparcie otrzymywać będą obiekty najbardziej zagrożone oraz zabytki najcenniejsze – wpisane na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości UNESCO, uznane za Pomniki Historii oraz te, posiadające wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Biorąc pod uwagę fakt, że priorytet ma charakter ogólnopolski, szczególny nacisk kładziony jest też na projekty uwzględniające rolę zabytków w rozwoju turystyki. Dlatego istotnym celem priorytetu jest kierowanie pomocy dla cennych obiektów położonych na terenach uboższych gospodarczo i turystycznie, czego efektem będzie zwiększenie dostępności do zabytków, podniesienie atrakcyjność regionów i wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Mimo że określone regulaminem zasady dopuszczają możliwość całkowitego finansowania zadania, to wsparcie takie będzie można otrzymać tylko w szczególnych przypadkach, gdy zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną i naukową, wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub gdy stan zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac. Istotnym elementem brany pod uwagę przy ocenie organizatorów będzie ich doświadczenie, podejmowanie w przeszłości działań zmierzających do zabezpieczenia obiektu zabytkowego oraz umiejętność pozyskiwania innych niż ministerialne środków na realizację zadania, a także zdolność do maksymalnego wykorzystania w przyszłości potencjału dofinansowanej inwestycji. Kluczowym efektem działań realizowanych w ramach priorytetu winno być stworzenie trwałych podstaw dla harmonijnego funkcjonowania obiektów zabytkowych we współczesnym, podlegającym dynamicznym, nierzadko nieodwracalnym zmianom otoczeniu. Dzięki realizacji

nakreślonych wyżej celów obiekty zabytkowe, zachowując status materialnych świadectw minionych wieków, pozostaną integralną, pełnoprawną częścią czasów obecnych i przyszłych.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

1. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
2. Prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków).
3. W przypadku zadań określonych w ust. 1 można ubiegać się wyłącznie o dofinansowanie kosztów określonych w art. 77. ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568, z późn. zm.).
4. do priorytetu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

Uprawnieni wnioskodawcy

1. o dofinansowanie w ramach priorytetu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego – osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.
2. W przypadku zadań określonych w § 1 ust. 1 pkt. 2 regulaminu tego priorytetu o dofinansowanie ubiegać mogą się wyłącznie wnioskodawcy, których działalność nie jest finansowana ze środków publicznych.
3. o dofinansowanie w ramach priorytetu nie mogą ubiegać się państwowe instytucje kultury, publiczne szkoły oraz uczelnie wyższe, uczelnie artystyczne oraz inne podmioty, o których mowa w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Tryb naboru: do 30 listopada br. i 31 marca następnego. Nabory listopadowe zazwyczaj wyczerpują alokację na dany rok

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 25 000,00 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Dofinansowanie, zgodnie z art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych.
4. W przypadkach określonych w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dofinansowanie może być udzielone w kwocie do 100% nakładów koniecznych.
5. Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych zobowiązany jest umieścić we wniosku stosowną informację na ten temat wraz z uzasadnieniem. Wniosek nie zawierający takiego uzasadnienia zostanie odrzucony jako błędny formalnie.

Na podstawie art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować nakłady konieczne na:

1. sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich
2. przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
3. wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;
4. opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
5. wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego;
6. sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
7. zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
8. stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;

9. odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
10. odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
11. odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
12. modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
13. wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
14. uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
15. działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
16. zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru, o których mowa w pkt. 7-15;
17. zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

UWAGA – sporządzenie ekspertyz, badań, dokumentacji, programów lub projektów stanowi koszty kwalifikowane jedynie w przypadku, gdy są częścią prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych, bądź wynikają z prowadzonych prac i są wykonywane po dacie podpisania umowy o dotację.

b. Kultura ludowa i tradycyjna

Strategicznym celem programu jest wspieranie zjawisk związanych z kulturami tradycyjnymi funkcjonującymi na poziomie lokalnym, regionalnym i ogólnopolskim (oraz narodowym), które występują zarówno na obszarach wiejskich, jak i miejskich. Dofinansowywane będą przedsięwzięcia związane ze spuścizną kultur tradycyjnych,

transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych ich elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania, w tym odnoszących się także do kultur mniejszości narodowych i etnicznych oraz tradycji środowiskowych (w tym zawodowych i wiekowych np. zjawisk folkloru dziecięcego i młodzieżowego). Inicjatywy te mają przyczyniać się do integracji członków społeczności, wśród których dane zjawiska funkcjonują, i w ramach których są przekazywane (transmitowane). Zadaniem programu jest wspieranie działań związanych z materialnym oraz niematerialnym wymiarem dziedzictwa kulturowego, co wpisuje się w założenia ratyfikowanej w 2011 roku przez Rzeczpospolitą Polską Konwencji UNESCO z 2003 roku w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególny nacisk w programie zostaje położony na projekty kompleksowe, integrujące zarówno nadawców – twórców depozytariuszy i nosicieli treści kultury wywodzących się ze społeczności lokalnych i regionalnych oraz profesjonalistów i znawców w swoich dziedzinach, jak i odbiorców (indywidualnych i zbiorowych). Istotne jest rejestrowanie, dokumentowanie i archiwizowanie materialnych i niematerialnych przejawów kultur tradycyjnych; tworzenie odpowiednich metod i narzędzi służących ich ochronie i upowszechnianiu; wypracowywanie i dzielenie się dobrymi praktykami oraz nawiązywanie interdyscyplinarnych i międzyśrodowiskowych kontaktów; wykorzystywanie wszelkich form i sposobów promocji podejmowanych działań, w tym tworzenie ogólnodostępnych repozytoriów związanych z zasobami kultur tradycyjnych i ich transformacjami.

c. Ochrona zabytków archeologicznych

Strategicznym celem priorytetu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących nieinwazyjne badania archeologiczne, ewidencję i inwentaryzację zabytków archeologicznych oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych. Cel ten został sformułowany w oparciu o fundamentalną dla ochrony dziedzictwa kulturowego zasadę zrównoważonego rozwoju, która dopuszcza inwazyjne metody badawcze jedynie w ostateczności, gdy stanowisko (zabytek archeologiczny) narażone jest na bezpośrednie zniszczenie spowodowane oddziaływaniem przyrodniczym, bądź działaniami człowieka. Stąd zadaniem priorytetu jest wspieranie i promocja badań prowadzonych metodami niedestrukcyjnymi, wykorzystującymi techniki tradycyjne oraz nowoczesne osiągnięcia techniczne, a także publikacja ich wyników. Nie będą

natomiast wspierane projekty, które prowadzą do niszczenia stanowisk archeologicznych (np. poprzedzające rekonstrukcje na stanowisku archeologicznym).

Ze względu na rozległość, różnorodność, a zwłaszcza nieodnawialność zasobów tworzących dziedzictwo archeologiczne oraz złożoność procesów związanych z jego badaniem i ochroną, kluczowe dla właściwej realizacji celów priorytetu jest nie tylko zachowanie wysokiej wartości naukowej i poznawczej prowadzonych działań, lecz również przestrzeganie w trakcie ich realizacji określonych norm międzynarodowych, wskazanych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego (Konwencja Maltańska) i Międzynarodowej Karcie Ochrony i Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym ICOMOS (Karta Lozańska). Zadania finansowane z ramach priorytetu powinny być realizowane zgodnie z tymi zasadami. Szczególnie istotne jest upowszechnianie wyników badań już zakończonych, które do tej pory nie doczekały się opracowania i publikacji, stąd projekty podejmujące takie zagadnienia będą wyżej oceniane.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem, umożliwiającym skuteczną realizację projektów o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, w ramach priorytetu rozszerzony zostaje zakres finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu.

Wsparcie finansowe udzielane będzie tym projektom, których autorzy, dysponując niezbędnym doświadczeniem oraz zapleczem organizacyjnym i naukowym, gwarantują stabilność działania oraz wysoki poziom kadry odpowiedzialnej za realizację podjętych zamierzeń merytorycznych.

Zasadniczym efektem działań finansowanych w ramach priorytetu powinno być upowszechnienie w środowisku naukowym i konserwatorskim wyników przeprowadzonych dotychczas badań, co pozwoli na wykorzystanie ich do świadomej i zrównoważonej ochrony dziedzictwa. Równolegle działania te powinny rozwijać świadomość społeczną, zarówno jeśli chodzi o wartość dziedzictwa archeologicznego, jak i potrzebę jego zachowania i ochrony, zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju.

W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań, służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej:

- 1) ewidencja i inwentaryzacja zabytków archeologicznych metodą badań powierzchniowych, w tym kontynuacja badań w ramach programu Archeologiczne Zdjęcie Polski oraz weryfikacja badań dotychczasowych;
- 2) nieinwazyjne badania archeologiczne, nie związane z planowanymi bądź realizowanymi inwestycjami, wykorzystujące nowoczesne metody i sprzęt;
- 3) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

W przypadku wyników archeologicznych badań poprzedzających inwestycje, dofinansowane mogą być wyłącznie koszty opracowania redakcyjnego i publikacji książkowej oraz ewentualnych dodatkowych analiz, które nie zostały wykonane w ramach umowy z inwestorem.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać się mogą następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) organizacje pozarządowe;
- 4) publiczne uczelnie akademickie;
- 5) niepubliczne uczelnie akademickie;
- 6) podmioty prowadzące działalność gospodarczą.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 30 000 zł.
2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.
3. Maksymalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi 200 000 zł oraz nie może przekraczać 85% budżetu przedstawionego we wniosku.

Wnioskodawca może ubiegać się o dofinansowanie zadania na okres dwóch kolejnych lat. Zadania dwuletnie muszą spełniać następujące warunki:

- 1) wnioskodawca przedstawia w formularzu wniosku odrębne kosztorysy i harmonogramy na każdy rok realizacji zadania;
- 2) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie minimalnej i maksymalnej kwoty dofinansowania wnioskowanego na dany rok realizacji, określone w § 14 ust. 1 i ust. 3 regulaminu priorytetu;
- 3) w każdym roku realizacji zadania obowiązują wymagania odnośnie procentowego udziału dofinansowania ministra w stosunku do rocznego budżetu zadania określone w § 14 ust. 3 regulaminu priorytetu, z zastrzeżeniem § 14 ust. 7-9 .

W przypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku, określona zostaje całkowita kwota dofinansowania wraz z podziałem na każdy rok realizacji.

Koszty kwalifikowane:

1. Honoraria i wynagrodzenia:

- wykonawców badań, dokumentacji, konserwacji i analiz specjalistycznych,
- autorów tekstów i opracowań,
- redaktorów, tłumaczy i recenzentów tekstów do publikacji.

2. Zakup usług związanych z realizacją zadania:

- analizy i badania specjalistyczne, np. metalograficzne, dendrologiczne,
- wykonanie dokumentacji, także w formie cyfrowej (np. modele 3D, skany),
- konserwacja zabytków ruchomych,
- wykonanie zdjęć lotniczych,
- badania nieinwazyjne, np. geomagnetyczne, elektrooporowe.

3. Koszty związane z publikacją, w tym:

- projekt, skład, łamanie, druk,
- opracowanie fotografii i ilustracji,
- tłoczenie płyt,

- publikacja w internecie.

4. Organizacja realizacji zadania, w tym:

- wynajęcie sprzętu niezbędnego do wykonania badań,
- zakup map niezbędnych do realizacji zadania,
- zakup niezbędnych materiałów biurowych,
- koszty transportu i wyjazdów w teren (z wyłączeniem noclegów),
- koordynacja zadania,
- obsługa finansowo-księgowa (nie dotyczy instytucji kultury oraz uczelni).

5. Promocja zadania, w tym: ogłoszenia w mediach i internecie, ulotki i broszury reklamowe, organizacja wystaw, spotkań i konferencji (ale nie udział w konferencjach organizowanych przez inne podmioty).

Koszty promocji nie powinny przekraczać 10% budżetu zadania.

d. Rozwój infrastruktury kultury – Infrastruktura kultury

Celem Programu „Rozwój infrastruktury kultury” jest wsparcie infrastruktury i poprawa funkcjonowania podmiotów prowadzących działalność kulturalną, szkół i uczelni artystycznych oraz domów kultury.

Celem priorytetu jest stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze.

Od wielu lat sytuacja podmiotów działających w sferze kultury ukazuje ogromne potrzeby wsparcia finansowego, które umożliwi ich modernizację i rozwój, a także zwiększenie dostępu i podniesienie atrakcyjności oferty kulturalnej. Strategicznym celem priorytetu jest zatem stworzenie optymalnych warunków dla prowadzenia działalności kulturalnej, poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury, a także innych podmiotów działających w tym obszarze. Katalog działań priorytetu, obejmujący prace budowlane, zakup wyposażenia niezbędnego dla realizacji celów statutowych, czy sporządzanie dokumentacji technicznej, daje możliwość finansowania zadań generujących istotne zmiany

jakościowe, w zakresie sprawności i efektywności funkcjonowania zaplecza materialno-technicznego, podmiotów objętych priorytetem.

Ze względu na zróżnicowany stan infrastruktury w tym sektorze założenia priorytetu dopuszczają finansowanie różnorodnych zadań. Szczególnie istotne są: poprawa stanu infrastruktury kultury zwiększająca dostęp do oferty kulturalnej i podnosząca jej atrakcyjność, działania przyczyniające się do faktycznego zwiększenia potencjału instytucji kultury, dostosowanie do standardów europejskich, wzrost konkurencyjności podmiotu, wzmocnienie działalności o charakterze ponadregionalnym. Konieczne jest także wspieranie zadań o charakterze interwencyjnym, likwidujących skutki zdarzeń losowych, klęsk żywiołowych lub związanych z prowadzeniem wieloletnich inwestycji, wdrażaniem działań zapewniających niezbędne warunki do prowadzenia działalności kulturalnej.

Biorąc pod uwagę fakt, że istotnym czynnikiem umożliwiającym skuteczną realizację projektów, o wyżej nakreślonym profilu, jest stabilność finansowa i organizacyjna, zostaje wprowadzona w ramach priorytetu możliwość finansowania zadań w trybie wieloletnim, a suma dofinansowań udzielanych w tym trybie może wynieść do 40% budżetu priorytetu w danym roku budżetowym. Wsparcie finansowe kierowane będzie do podmiotów, których zadania powstaną w oparciu o stabilne źródła finansowania, przy założeniu, że autorzy projektów gwarantują konsekwentną realizację podjętych działań, a inwestycje wpiszą się w ich kompleksowe plany rozwoju. Istotnym kryterium oceny projektów będą zarówno korzyści, wynikające z realizacji zadania na tle potrzeb podobnej grupy wnioskodawców, jak i zdolność do prowadzenia działań inwestycyjnych oraz dotychczasowa działalność kulturalna w okresie 2 ostatnich lat.

Inwestycje w zakresie poprawy infrastruktury, poprzez tworzenie przyjaznej i nowoczesnej bazy technicznej, powinny przyczynić się do zwiększenia efektywności działalności instytucji kultury oraz wzrostu uczestnictwa w kulturze.

1. W ramach priorytetu można ubiegać się o dofinansowanie następujących zadań inwestycyjnych służących prowadzeniu działalności kulturalnej:

- 1) budowa, roboty budowlane, przebudowa, remont wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych i wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej;

- 2) zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych;
- 3) przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji, w tym projektów architektonicznych, studiów wykonalności, analizy oddziaływania na środowisko;
- 4) zadania dotyczące budowy, rozbudowy i przebudowy obiektów budowlanych wraz z zakupem niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich.

O dofinansowanie w ramach priorytetu ubiegać mogą się następujące podmioty prawa polskiego:

- 1) samorządowe instytucje kultury – z wyjątkiem domów kultury, centrów kultury oraz ośrodków kultury;
- 2) państwowe instytucje kultury;
- 3) jednostki samorządu terytorialnego – z wyjątkiem sytuacji, gdy występują o dofinansowanie jako organy prowadzące domy kultury, centra kultury oraz ośrodki kultury;
- 4) organizacje pozarządowe;
- 5) kościoły i związki wyznaniowe oraz ich osoby prawne.

1. Minimalna kwota wnioskowanego dofinansowania wynosi:

- 1) 50 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 2 i pkt. 3 regulaminu priorytetu;
- 2) 300 000 zł – w przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 i pkt. 4 regulaminu priorytetu.

2. W szczególnych przypadkach minister może przyznać dofinansowanie w kwocie niższej od minimalnej kwoty wnioskowanej.

3. Wnioskowane dofinansowanie nie może przekraczać:

- 1) 75% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania nie wyższej niż 3 000 000 zł;

- 2) 50% budżetu przedstawionego we wniosku w przypadku zadań o kwocie wnioskowanego dofinansowania wyższej niż 3 000 000 zł.

Koszty kwalifikowane:

Budowa, roboty budowlane, przebudowa i remont obiektu budowlanego na cele działalności kulturalnej i edukacyjnej w zakresie kultury – koszty prac wykonywanych w obiektach lub koszty adaptacji obiektów, służących poprawie warunków ich funkcjonowania, tj.

- budowa – wykonanie obiektu budowlanego w określonym miejscu, a także odbudowa, rozbudowa, nadbudowa obiektu budowlanego;
- roboty budowlane – prowadzenie prac polegających na budowie, przebudowie, montażu, remoncie lub rozbiórce obiektu budowlanego;
- przebudowa (modernizacja) – wykonanie robót budowlanych, w wyniku których następuje zmiana parametrów użytkowych lub technicznych istniejącego obiektu budowlanego;
- remont – wykonywanie w istniejącym obiekcie budowlanym robót budowlanych polegających na odtworzeniu stanu pierwotnego, przy czym możliwe jest stosowanie wyrobów budowlanych innych, niż użyto w stanie pierwotnym. Dopuszcza się prace remontowe polegające na bieżącej konserwacji i wykończeniu obiektu (malowanie ścian, cyklinowanie podłóg);
- urządzenia budowlane – wyposażenie obiektu budowlanego w urządzenia techniczne zapewniające możliwość użytkowania obiektu, jak: przyłącza, urządzenia instalacyjne, w tym służące oczyszczaniu lub gromadzeniu ścieków, a także place postojowe, ogrodzenia;
- przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do realizacji planowanych prac – koszty opracowań/projektów dokumentacji branżowej, w tym także projekty aranżacji wnętrz;
- nadzór inwestorski/autorski – kontrola obiektów i procesów budowlanych;
- koszty związane z przeprowadzeniem postępowania przetargowego;
- koszty transportu.

Zakup wyposażenia na potrzeby działalności kulturalnej, w tym zakup instrumentów muzycznych – koszty zakupu środków trwałych służących wielokrotnemu wykorzystaniu takich jak:

- instrumenty i akcesoria muzyczne;
- sprzęt komputerowy i oprogramowanie;
- urządzenia biurowe;
- meble;
- systemy zabezpieczające przed kradzieżą/włamaniem;
- sprzęt/system nagłośnieniowy, oświetleniowy, multimedialny;
- wyposażenie pracowni specjalistycznych, np. pracowni plastycznych (sztalugi, antyramy, piece ceramiczne, koła garncarskie itp.), muzycznych, baletowych, krawieckich, scenograficznych, fotograficznych (aparaty fotograficzne, obiektywy, lampy, statywy, akcesoria ciemniowe itp.), filmowych, multimedialnych (tablice interaktywne, sprzęt audio-video, komputerowy, czytniki, tablety, oprogramowanie itp.), sal wystawowych (gabloty, systemy ekspozycyjne, manekiny itp.); sal teatralnych i kinowych (fotele, kurtyny, żaluzje, rolety, wyposażenie audio-video, rampy oświetleniowe, zaplecze itp.);
- środki transportu służące działalności kulturalnej;
- specjalistyczny sprzęt umożliwiający osobom niepełnosprawnym dostęp do oferty kulturalnej;
- montaż zakupionego sprzętu lub wyposażenia;
- transport zakupionego wyposażenia.

Przygotowanie dokumentacji technicznej niezbędnej do prowadzenia inwestycji – koszty wykonania projektów architektonicznych, studium wykonalności, analiz oddziaływań na środowisko.

Budowa, rozbudowa i przebudowa obiektów budowlanych, wraz z zakupami niezbędnych urządzeń budowlanych, współfinansowanych w ramach programów europejskich – współfinansowanie kosztów niekwalifikowanych projektów budowy i przebudowy obiektów służących działalności kulturalnej ze środków europejskich,

mających podpisane umowy na dofinansowanie projektu, które są kosztami objętymi niniejszym programem jak przypadku zadań określonych w §1 ust. 1 pkt. 1 regulaminu.

Warto wspomnieć także o innych programach realizowanych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, a mianowicie:

- „Zabytek Zadbany” - jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 roku podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Ocenie Jury konkursowego podlegać będą jakość i zakres prac konserwatorskich, restauratorskich lub budowlanych, a także wykonane rewitalizacje zabytków architektury. Konkurs promuje właściwe użytkowanie zabytkowych obiektów, ochronę „substancji zabytkowej” podczas wykonywanych remontów, utrzymanie estetycznego wyglądu budowli oraz ich otoczenia, które nierzadko również wpisane jest do rejestru zabytków.

- Wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi w kraju - Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń

DOTACJE NA DOFINANSOWANIE PRAC KONSERWATORSKICH,
RESTAURATORSKICH LUB ROBÓT BUDOWLANÝCH UDZIELANE PRZEZ
WOJEWÓDZKIEGO KONSERWATORA ZABYTEKÓW

1. Cel rozdziału środków:

Poprawa stanu zachowania zabytków poprzez:

- a) ochronę i zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) konserwację i rewaloryzację zabytków;
- c) udostępnianie zabytków na cele publiczne.

2. Rodzaje kwalifikujących się zadań: prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (projekty realizowane bez udziału środków europejskich):

- a) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, niewymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- b) planowane do przeprowadzenia w roku udzielenia dotacji, wymagające wyłonienia wykonawcy na podstawie przepisów o zamówieniach publicznych;
- c) przeprowadzone w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (tzw. refundacja).

3. Uprawnieni wnioskodawcy:

- a) osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne posiadające tytuł prawny do zabytku wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego;
- b) z wnioskiem o udzielenie dofinansowania, o którym mowa w pkt 2 lit. c, może wystąpić wnioskodawca, którego działalność nie jest finansowana ze środków publicznych, po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Wnioskodawcami nie mogą być: państwowe instytucje kultury nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego lub współprowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i Ministra Edukacji Narodowej, państwowe szkoły i uczelnie wyższe, a także podmioty określone w art. 72 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

4. Koszty kwalifikujące się do dofinansowania:

- a) dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych może obejmować nakłady konieczne na prace lub roboty określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 ze zm.);
- b) dofinansowanie może być udzielone w wysokości do 50% nakładów koniecznych;
- c) dofinansowanie w wysokości do 100 % może być udzielone jedynie w przypadkach gdy:
 - zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową, albo wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem technologicznym prac lub robót,
 - stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac lub robót.

Wnioskodawca ubiegający się o kwotę wyższą niż 50% nakładów koniecznych jest zobowiązany do uzasadnienia swojego wniosku. Uzasadnienie winno być poparte dokumentem potwierdzającym spełnienie przez wnioskodawcę przesłanek o których mowa w art. 78 ust. 2 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (np. kserem karty białej, szczegółowy opis stanu zachowania, ekspertyza techniczna itp.).

DOTACJE WOJEWÓDZKIE

Proces dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru, odbywa się zgodnie z art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie odpowiedniej uchwały Sejmiku Województwa w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, położonym na obszarze województwa.

DOTACJE POWIATOWE

W myśl art. 81. ust. 1. i 2. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku

wpisanym do rejestru może być udzielona przez organ stanowiący powiatu, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100 % nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru. Art. 82. 1. Precyzuje, iż łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź organ stanowiący gminy lub powiatu nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

DOTACJE GMINNE

Zgodnie z art. 81 w/w ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 1990 r. nr 16, poz. 95 ze zm.) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach jest również obowiązkiem jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponadto jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu Gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Miasta lub Gminy.

RZĄDOWY PROGRAM ODBUDOWY ZABYTKÓW

Program jest realizowany przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Podmioty uprawnione do składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) gminy;
- 2) powiaty;
- 3) województwa.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków przeznacza się na pokrycie wydatków związanych z realizacją zadań inwestycyjnych w ramach następujących obszarów inwestycyjnych:

- 1) finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do którego tytuł prawny wynikający z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu, ograniczonego prawa rzeczowego albo stosunku zobowiązaniowego posiada wnioskodawca lub jednostka organizacyjna zaliczana do sektora finansów publicznych, podlegająca wnioskodawcy;
- 2) udzielanie przez wnioskodawcę dotacji, o której mowa w art. 81 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na nakłady konieczne, określone w art. 77 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, o którym mowa w art. 8 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami lub znajdującym się w ewidencji zabytków wskazanej w art. 22 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Dofinansowanie z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków może być przyznane jedynie w przypadku posiadania przez wnioskodawcę udziału własnego na realizację zadania inwestycyjnego w obszarach, o których mowa powyżej, pochodzącego ze środków innych niż środki z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków w wysokości nie niższej niż 2% wartości zadania inwestycyjnego. Jako wartość zadania inwestycyjnego przyjmuje się całkowitą łączną wartość wynagrodzenia wykonawcy za wykonanie zadania inwestycyjnego, w tym wartość ceny dostaw określonych w umowie lub umowach mających na celu realizację zadania inwestycyjnego albo wartość dotacji.

Zasady składania wniosków o dofinansowanie:

- 1) wnioski należy składać do Prezesa Rady Ministrów za pośrednictwem Banku Gospodarstwa Krajowego w Aplikacji Polski Ład udostępnionej na stronie internetowej www.bgk.pl;

- 2) przyznany wcześniej dostęp do Aplikacji Polski Ład, nadany w Programie Inwestycji Strategicznych, zachowuje ważność;
- 3) do złożenia wniosku służy formularz, którego wzór stanowi załącznik nr 5 do Regulaminu, który publikowany jest na stronie internetowej www.bgk.pl; wniosek składany jest w Aplikacji Polski Ład;
- 4) podmiot uprawniony (wnioskodawca) może złożyć maksymalnie dziesięć wniosków o dofinansowanie w trzech kategoriach:
 - a) do 150 000 złotych,
 - b) do 500 000 złotych,
 - c) do 3 500 000 złotych.

11.2 ŹRÓDŁA ZAGRANICZNE W RAMACH FUNDUSZY STRUKTURALNYCH

REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA KUJAWSKO-POMORSKIEGO NA LATA 2014-2020

Regionalny Program Operacyjny posiada wiele możliwości wspierania inwestycji związanych z rewitalizacją. Tryb naboru wniosków odbywa się zazwyczaj w trybie konkursowym, ogłaszany w zależności od harmonogramu realizacji RPO. W celu pozyskania środków z tych źródeł, należy dotrzeć do odpowiednich dokumentów programowych. W momencie wejścia w życie perspektywy na lata 2021-2027 niniejszy rozdział powinien zostać zaktualizowany.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego największe znaczenie ma oś priorytetowa VIII – Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury,

w ramach której wskazano Priorytet inwestycyjny 6 C – Zachowanie, ochrona, promowanie i rozwój dziedzictwa naturalnego i kulturowego.

Priorytet zakłada lepszą dostępność infrastruktury kultury i dziedzictwa kulturowego oraz wzrost kompetencji kulturowych społeczeństwa jako ważnych elementów konkurencyjności gospodarki. Rezultatem interwencji będzie poprawa uczestnictwa społeczeństwa w kulturze skutkująca wzrostem poziomu kompetencji kulturowych oraz postaw kreatywnych, jako ważnych elementów poprawy konkurencyjności gospodarki.

W ramach priorytetu inwestycyjnego wsparciem objęte będą kompleksowe zadania związane z ochroną i udostępnieniem, w tym turystycznym, zabytków o znaczeniu ogólnopolskim i światowym, w tym znajdujących się na liście Światowego Dziedzictwa UNESCO i liście obiektów uznanych przez Prezydenta RP za Pomniki Historii. Przewiduje się również realizację projektów dotyczących rozwoju zasobów kultury jako miejsc prezentacji dziedzictwa kulturowego, w tym poprzez poprawę standardów funkcjonowania instytucji kultury, pełniących rolę kulturotwórczą i rolę ośrodków życia kulturalnego w wielu miastach Polski. Wspierane będą również nowoczesne rozwiązania w zakresie dostępu do kultury.

Wsparciem objęte zostaną projekty dotyczące infrastruktury małej skali, dla których maksymalna wartość wynosi 5 mln euro kosztów całkowitych; w przypadku projektów dotyczących dziedzictwa kulturowego znajdujących się na liście UNESCO próg ten wynosi 10 mln euro. Beneficjentami w ramach priorytetu inwestycyjnego będą instytucje kultury, archiwa państwowe, jednostki samorządu terytorialnego, szkoły i uczelnie artystyczne prowadzone i nadzorowane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe, podmioty zarządzające obiektami indywidualnie wpisanymi na Listę Dziedzictwa UNESCO. Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów Grupami docelowymi wsparcia będą użytkownicy wspieranej infrastruktury, tj. mieszkańcy całej Polski oraz turyści (również zagraniczni). Infrastruktura ta zlokalizowana jest głównie na terenie miast wojewódzkich (i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie) oraz w mniejszym stopniu w miastach regionalnych i subregionalnych.

Uwaga! Wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. W celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy

dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

12. MISJA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY GNIEWKOWO

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Gniewkowo jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy, zwrócić też należy uwagę na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

WYKAZ OBIEKTÓW WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW

Zabytki wpisane do rejestru

Gniewkowo

- kościół par. pw. św.św. Mikołaja i Konstancji, XIV, 1871, nr rej.: 115/31 z 10.03.1931
- kościół ewangelicki, ob. rzym-kat. par. pw. Najświętszego Serca Pana Jezusa, ul. Sobieskiego 31, 1894-95, nr rej.: A/1645 z 12.09.20-13
- cmentarz rzym.-kat. par. św. Mikołaja, 1891, nr rej.: A/1134 z 22.10.1990
- teren d. cmentarza żydowskiego, ul. Parkowa, 2 poł. XVIII-1939, nr rej.: A/1794 z 6.08.2021
- ratusz, ul. Dworcowa 17, 1908, nr rej.: A/1567 z 4.08.2010
- hotel, ob. dom z oficyną, ul. Dworcowa 1, 1897, nr rej.: A/267/1 z 6.08.1991
- dom, Rynek 14, 1767, XIX, nr rej.: A/1343 z 18.12.2007

Kaczkowo

- zespół dworski, XIX, nr rej.: A/1162/1-2 z 15.06.1985:
 - dwór, pocz. XIX, k. XIX
 - park, k. XIX
 - magazyn zbożowy, 1891, nr rej.: A/1121 z 4.12.1997

Kawęczyn

- zespół pałacowy, nr rej.: A/1140/1-4 z 16.12.1991:
 - pałac, ob. DPS, 2 poł. XIX
 - magazyn zbożowy, 1910
 - gorzelnia, 1886
 - park, pocz. XIX

Lipie

- zespół dworski, nr rej.: 109/ A z 26.04.1984:
 - wieża (pozostałość dworu), poł. XIX
 - park, 2 poł. XIX
 - zabudowania gospodarcze
 - dom zarządcy, XIX/XX
 - dom ogrodnika, XIX/XX

Markowo

- zespół dworski, poł. XIX, nr rej.: 179/ A z 15.06.1985:
 - dwór, ok. 1880

- park z aleją lipową
- cmentarz rodowy w parku
- budynki gospodarcze, XIX/XX

Szadłowice

- kościół par. pw. św. Bartłomieja, 1890-91, nr rej.: A/495 z 12.04.2005

Warzyn

- zespół dworski, 2 poł. XIX, nr rej.: A/205/1-2 z 16.03.1987:
 - dwór
 - park
 - ogrodzenie z bramą

Wierzbiczany

- zespół pałacowy, 2 poł. XIX, nr rej.: A/1101/1-2 z 15.06.1985:
 - pałac (dec. dwór), 1845-1846
 - park

Wierzchosławice

- zespół dworski, po 1920, nr rej.: 176/ A z 15.06.1985:
 - dwór
 - park

Więclawice

- zespół dworski, po 1920, nr rej.: 110/ A z 26.04.1984:
 - dwór, 1926
 - park

Zabytki wpisane do gminnej ewidencji zabytków

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Ulica / działka	Nr
1	Branno	park	dz. 203	
2	Branno	bukaciarnia		
3	Branno	obora		
4	Dąblin	dom		5
5	Dąblin	budynek gospodarczy		5
6	Dąblin	leśniczówka		13
7	Gąski	plebania		52
8	Gąski	dom		66
9	Gąski	dom		74
10	Gąski	cmentarz ewangelicki		
11	Gąski	kościół		
12	Gąski	teren przykościelny		
13	Gęzowo	dwór		29
14	Gęzowo	kapliczka NMP		

15	Gniewkowo	dom	17 Stycznia	1
16	Gniewkowo	dom	17 Stycznia	5
17	Gniewkowo	dom	17 Stycznia	15
18	Gniewkowo	dom	17 Stycznia	18
19	Gniewkowo	dom	17 Stycznia	20
20	Gniewkowo	dom	17 Stycznia	24
21	Gniewkowo	dom	Cmentarna	1
22	Gniewkowo	dom	Cmentarna	3
23	Gniewkowo	cmentarz katolicki	Cmentarna	
24	Gniewkowo	kaplica cmentarna	Cmentarna	
25	Gniewkowo	dom	Dworcowa	1
26	Gniewkowo	pocztą	Dworcowa	6
27	Gniewkowo	dom	Dworcowa	9
28	Gniewkowo	nadleśnictwo	Dworcowa	10
29	Gniewkowo	dom	Dworcowa	12
30	Gniewkowo	dom	Dworcowa	13
31	Gniewkowo	dom	Dworcowa	14
32	Gniewkowo	dom	Dworcowa	15
33	Gniewkowo	dom	Dworcowa	16
34	Gniewkowo	ratusz	Dworcowa	17
35	Gniewkowo	dom	Dworcowa	18
36	Gniewkowo	dom	Inowrocławska	1
37	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	1
38	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	2
39	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	5
40	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	7
41	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	8
42	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	10
43	Gniewkowo	zespół młyna	Kilińskiego	16
44	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	27
45	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	29
46	Gniewkowo	dom dróżnika	Kilińskiego	37
47	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	38
48	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	39
49	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	41
50	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	42
51	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	44
52	Gniewkowo	dom	Kilińskiego	39a
53	Gniewkowo	figura NSPJ	Kilińskiego	
54	Gniewkowo	plebania	Kościelna	2
55	Gniewkowo	dom	Kościelna	10
56	Gniewkowo	dom d. kino	Kościelna	11
57	Gniewkowo	dom	Kościelna	12
58	Gniewkowo	kościół św. Mikołaja	Kościelna	
59	Gniewkowo	kapliczka I	Kościelna	
60	Gniewkowo	kapliczka II	Kościelna	
61	Gniewkowo	dom	Księżstwa Gniewkowskiego	1
62	Gniewkowo	dom	Księżstwa	2

			Gniewkowskiego	
63	Gniewkowo	dom	Pająkowskiego	1
64	Gniewkowo	dom	Pająkowskiego	2
65	Gniewkowo	dom	Pająkowskiego	3
66	Gniewkowo	dom	Pająkowskiego	10
67	Gniewkowo	dom	Pająkowskiego	11
68	Gniewkowo	wieża ciśnień	Pająkowskiego	
69	Gniewkowo	cmentarz żydowski	Parkowa dz. 19/1	
70	Gniewkowo	dom kolejowy	Piasta	8
71	Gniewkowo	dworzec	Piasta	
72	Gniewkowo	ekspedycja kolejowa	Piasta	
73	Gniewkowo	nastawnia	Piasta	
74	Gniewkowo	dom	Podgórna	1
75	Gniewkowo	dawna synagoga	Podgórna	
76	Gniewkowo	dwór ob. szkoła	Powstańców Wlkp.	
77	Gniewkowo	park	Powstańców Wlkp.	
78	Gniewkowo	dom	Rynek	2
79	Gniewkowo	dom	Rynek	5
80	Gniewkowo	dom	Rynek	6
81	Gniewkowo	dom	Rynek	8
82	Gniewkowo	dom	Rynek	9
83	Gniewkowo	dom	Rynek	10
84	Gniewkowo	dom	Rynek	13
85	Gniewkowo	dom	Rynek	14
86	Gniewkowo	dom	Rynek	15
87	Gniewkowo	drugi dom?	Rynek	15
88	Gniewkowo	dom	Rynek	16
89	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	1
90	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	4
91	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	9
92	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	10
93	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	11
94	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	12
95	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	13
96	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	15
97	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	16
98	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	17
99	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	19
100	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	21
101	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	23
102	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	24
103	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	28
104	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	32
105	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	33
106	Gniewkowo	dwa domy?	Sobieskiego	34
107	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	35
108	Gniewkowo	dom	Sobieskiego	37
109	Gniewkowo	kościół NSPJ	Sobieskiego	
110	Gniewkowo	dom	św. Mikołaja	1

111	Gniewkowo	dom	Toruńska	2
112	Gniewkowo	dom	Toruńska	3
113	Gniewkowo	dom	Toruńska	5
114	Gniewkowo	szkoła	Toruńska	40
115	Gniewkowo	dom	Toruńska	48
116	Gniewkowo	zespół młyna	Toruńska	49
117	Gniewkowo	zespół młyna II	Toruńska	49
118	Gniewkowo	dom	Toruńska	3a
119	Gniewkowo	dom	Wałowa	7
120	Gniewkowo	dom	Zamkowa	3
121	Kaczkowo	dwór		1
122	Kaczkowo	park		
123	Kaczkowo	spichlerz		
124	Kawęczyn	pałac		4
125	Kawęczyn	bukaciarnia		
126	Kawęczyn	bukaciarnia II		
127	Kawęczyn	gorzelnia		
128	Kawęczyn	magazyn		
129	Kawęczyn	park		
130	Kijewo	dom		1
131	Kijewo	dom		3
132	Kijewo	dom		46
133	Kijewo	dom		56
134	Kijewo	szkoła		
135	Kijewo	cmentarz katolicki		
136	Kijewo	kapliczka NMP		
137	Kijewo	kapliczka NSPJ		
138	Kijewo	cmentarz ewangelicki		
139	Kijewo	cmentarz ewangelicki II		
140	Lipie	wieża		1
141	Lipie	czworak		9
142	Lipie	dwojak		12
143	Lipie	rządcówka		
144	Lipie	spichlerz-magazyn		
145	Lipie	spichlerz-magazyn		
146	Lipie	kuźnia		
147	Lipie	obora		
148	Lipie	park		
149	Lipie	stodoła		
150	Lipie	stodoła II		
151	Markowo	cmentarz rodowy	dz. 9/12	
152	Markowo	ogrodzenie z bramą cmentarza	dz. 9/12	
153	Markowo	dwór		1
154	Markowo	obora		1
155	Markowo	park		1
156	Markowo	lodownia		22
157	Markowo	szkoła		22
158	Markowo	ogrodzenie		
159	Markowo	owczarnia		

160	Markowo	spichlerz		
161	Markowo	spichlerz z oborą		
162	Markowo	stajnia		
163	Markowo	stajnia z wozownią		
164	Michałowno	dwór		31
165	Michałowno	park		
166	Michałowno	krzyż przydrożny		
167	Murzynko	dom		6
168	Murzynko	dom		8
169	Murzynko	dom		53
170	Murzynko	cmentarz ewangelicki		
171	Murzynno	park dworski	dz. 146/1	
172	Murzynno	dom z budynkiem gospodarczym	dz. 217	33
173	Murzynno	dawna szkoła		3
174	Murzynno	dom		10
175	Murzynno	dom		20
176	Murzynno	dom		21
177	Murzynno	dom		37
178	Murzynno	dom		43
179	Murzynno	dom		46
180	Murzynno	dom		51
181	Murzynno	cmentarz parafialny		
182	Murzynno	cmentarz przykościelny		
183	Murzynno	kapliczka NSPJ		
184	Murzynno	kościół		
185	Ostrowo	dawna szkoła		2
186	Ostrowo	kuźnia		26a
187	Ostrowo	cmentarz ewangelicki		
188	Ostrowo	cmentarz katolicki		
189	Ostrowo	kościół		
190	Ostrowo	brama kościoła		
191	Ostrowo	dzwonnica		
192	Skalmierowice	dwór		18
193	Skalmierowice	spichlerz		
194	Skalmierowice	park		
195	Suchatówka	dawna szkoła		1
196	Suchatówka	dom		5
197	Suchatówka	dom		7
198	Suchatówka	zajazd		15
199	Suchatówka	cmentarz ewangelicki		
200	Suchatówka	cmentarz ewangelicki		
201	Szadłowice	dwór		1
202	Szadłowice	szkoła		36
203	Szadłowice	dom		41
204	Szadłowice	cmentarz katolicki		
205	Szadłowice	kościół		
206	Szadłowice	park		
207	Szadłowice	stelmacharnia		
208	Szadłowice	kuźnia		

209	Szadłowice	kapliczka NMP		
210	Szadłowice	kapliczka św. Jadwigi		
211	Szpital	cmentarz ewangelicki		
212	Warzyn	park	dz. 58/10	
213	Warzyn	mostek I		
214	Warzyn	mostek II		
215	Warzyn	ogrodzenie		
216	Wielowieś	park	dz. 4271/36	
217	Wielowieś	budynek wielofunkcyjny		69
218	Wielowieś	budynek gospodarczy		69
219	Wielowieś	stajnia		69
220	Wielowieś	dawna szkoła		74a
221	Wielowieś	kapliczka		
222	Wierzbiczano	pałac		1
223	Wierzbiczano	dawna szkoła		12
224	Wierzbiczano	stodoła w leśnictwie		17
225	Wierzbiczano	kuźnia		
226	Wierzbiczano	śrutownik		
227	Wierzbiczano	domki myśliwski		
228	Wierzbiczano	park		
229	Wierzchosławice	dworzec		5
230	Wierzchosławice	dom		9
231	Wierzchosławice	sześciorak		25
232	Wierzchosławice	pałac		28
233	Wierzchosławice	dom		16c
234	Wierzchosławice	park		
235	Wierzchosławice	rzędcówka		
236	Wierzchosławice	budynek inwentarsko-przemysłowy		
237	Wierzchosławice	obora I		
238	Wierzchosławice	obora II		
239	Wierzchosławice	obora III		
240	Wierzchosławice	suszarnia		
241	Więclawice	stary dwór		2
242	Więclawice	dom		3
243	Więclawice	dwór		11
244	Więclawice	laboratorium		14
245	Więclawice	budynek gospodarczy		
246	Więclawice	spichlerz I		
247	Więclawice	spichlerz II		
248	Więclawice	park		
249	Zajezerze	miejsce pamięci	dz. 4105/1	
250	Zajezerze	leśniczówka		49
251	Zajezerze	budynek gospodarczy		49
252	Zajezerze	cmentarz ewangelicki		

Stanowiska archeologiczne

Lp.	Miejscowość	Arkusze AZP	Nr w miejsc.	Nr na arkuszu
1	Dąblin	041-042	1	1
2	Dąblin	041-042	2	2
3	Gniewkowo	042-041	1	28
4	Gniewkowo	042-041	2	29
5	Gniewkowo	042-041	3	30
6	Gniewkowo	042-041	4	31
7	Gniewkowo	042-041	5	32
8	Gniewkowo	042-041	6	33
9	Chrzastowo	042-041	7	1
10	Gniewkowo	042-041	8	34
11	Gniewkowo	042-041	9	35
12	Gniewkowo	042-041	10	36
13	Gniewkowo	042-041	11	37
14	Gniewkowo	042-041	12	38
15	Gniewkowo	042-041	13	39
16	Gniewkowo	042-041	14	40
17	Gniewkowo	042-041	15	41
18	Gniewkowo	042-041	16	42
19	Gniewkowo	042-041	17	43
20	Gniewkowo	042-041	18	44
21	Gniewkowo	042-041	19	45
22	Gniewkowo	042-041	20	46
23	Gniewkowo	042-041	21	47
24	Gniewkowo	042-041	22	48
25	Gniewkowo	042-041	23	49
26	Gniewkowo	042-041	24	50
27	Chrzastowo	042-041	25	51
28	Chrzastowo	042-041	26	2
29	Wielowieś	042-041	27	1
30	Wielowieś	042-041	28	52
31	Wielowieś	042-041	29	53
32	Gniewkowo	042-041	30	54
33	Gniewkowo	042-041	31	55
34	Gniewkowo	042-041	32	56
35	Chrzastowo	042-041	33	3
36	Chrzastowo	042-041	34	4
37	Chrzastowo	042-041	35	5
38	Chrzastowo	042-041	36	6
39	Chrzastowo	042-041	37	7
40	Chrzastowo	042-041	38	8
41	Chrzastowo	042-041	39	9
42	Chrzastowo	042-041	40	10
43	Wielowieś	042-041	41	2
44	Chrzastowo	042-041	42	11
45	Chrzastowo	042-041	43	12
46	Chrzastowo	042-041	44	13

47	Chrzastowo	042-041	45	14
48	Chrzastowo	042-041	46	15
49	Chrzastowo	042-041	47	16
50	Chrzastowo	042-041	48	17
51	Chrzastowo	042-041	49	18
52	Chrzastowo	042-041	50	19
53	Godzięba	042-041	51	1
54	Kaczkowo	042-041	52	1
55	Kaczkowo	042-041	53	2
56	Kaczkowo	042-041	54	3
57	Kaczkowo	042-041	55	4
58	Kaczkowo	042-041	56	5
59	Kaczkowo	042-041	57	6
60	Kaczkowo	042-041	58	7
61	Godzięba	042-041	59	2
62	Kępa Kujawska	042-041	60	1
63	Kępa Kujawska	042-041	61	2
64	Kępa Kujawska	042-041	62	3
65	Kaczkowo	042-041	63	8
66	Kaczkowo	042-041	64	9
67	Kaczkowo	042-041	65	10
68	Kaczkowo	042-041	66	11
69	Kaczkowo	042-041	67	12
70	Kaczkowo	042-041	68	13
71	Kaczkowo	042-041	69	14
72	Kaczkowo	042-041	70	15
73	Kaczkowo	042-041	71	16
74	Wielowieś	042-041	72	3
75	Wielowieś	042-041	73	4
76	Wielowieś	042-041	74	5
77	Wielowieś	042-041	75	6
78	Wielowieś	042-041	76	7
79	Wielowieś	042-041	77	8
80	Wielowieś	042-041	78	9
81	Wielowieś	042-041	79	10
82	Wielowieś	042-041	80	11
83	Gniewkowo	042-041	81	57
84	Kaczkowo	042-041	82	17
85	Kaczkowo	042-041	83	18
86	Kaczkowo	042-041	84	19
87	Kaczkowo	042-041	85	20
88	Kaczkowo	042-041	86	21
89	Kaczkowo	042-041	87	22
90	Kaczkowo	042-041	89	23
91	Kaczkowo	042-041	90	24
92	Chrzastowo	042-041	107	20
93	Chrzastowo	042-041	108	21
94	Wielowieś	042-041	109	12
95	Kaczkowo	042-041	110	26

96	Kaczkowo	042-041	111	27
97	Gniewkowo	042-041	112	58
98	Gniewkowo	042-041	113	1
99	Kaczkowo	042-041	114	A1-10
100	Gniewkowo	042-041	115	3,4,6,9,11,12
101	Wielowieś	042-041	117	2,3,5,9
102	Warzyn	042-042	1	1
103	Warzyn	042-042	2	2
104	Warzyn	042-042	3	3
105	Warzyn	042-042	4	4
106	Warzyn	042-042	5	5
107	Suchatówka	042-042	6	1
108	Suchatówka	042-042	7	2
109	Suchatówka	042-042	8	3
110	Suchatówka	042-042	9	4
111	Suchatówka	042-042	10	5
112	Suchatówka	042-042	11	6
113	Suchatówka	042-042	12	7
114	Suchatówka	042-042	13	8
115	Suchatówka	042-042	14	9
116	Suchatówka	042-042	15	10
117	Suchatówka	042-042	16	11
118	Suchatówka	042-042	17	12
119	Suchatówka	042-042	18	13
120	Suchatówka	042-042	19	14
121	Warzyn	042-042	20	7
122	Kijewo	042-042	21	1
123	Kijewo	042-042	22	2
124	Kijewo	042-042	23	3
125	Kijewo	042-042	24	4
126	Kijewo	042-042	25	5
127	Kijewo	042-042	26	6
128	Kijewo	042-042	27	7
129	Kijewo	042-042	28	8
130	Kijewo	042-042	29	9
131	Kijewo	042-042	30	10
132	Markowo	042-042	31	1
133	Warzyn	042-042	32	6
134	Kijewo	042-042	33	11
135	Kijewo	042-042	34	12
136	Kijewo	042-042	35	13
137	Kijewo	042-042	36	14
138	Suchatówka	042-042	37	15
139	Suchatówka	042-042	38	16
140	Suchatówka	042-042	39	17
141	Suchatówka	042-042	40	18
142	Suchatówka	042-042	41	19
143	Suchatówka	042-042	42	20
144	Suchatówka	042-042	43	21

145	Suchatówka	042-042	44	22
146	Suchatówka	042-042	45	23
147	Suchatówka	042-042	46	24
148	Suchatówka	042-042	47	25
149	Suchatówka	042-042	48	26
150	Suchatówka	042-042	49	27
151	Suchatówka	042-042	50	28
152	Suchatówka	042-042	51	29
153	Suchatówka	042-042	52	30
154	Suchatówka	042-042	53	31
155	Suchatówka	042-042	54	32
156	Suchatówka	042-042	55	33
157	Suchatówka	042-042	56	34
158	Markowo	042-042	57	2
159	Suchatówka	042-042	58	35
160	Suchatówka	042-042	59	36
161	Suchatówka	042-042	60	37
162	Markowo	042-042	61	3
163	Markowo	042-042	62	4
164	Markowo	042-042	63	5
165	Perkowo	042-042	64	1
166	Perkowo	042-042	65	2
167	Markowo	042-042	66	6
168	Perkowo	042-042	67	3
169	Perkowo	042-042	68	4
170	Perkowo	042-042	69	5
171	Perkowo	042-042	70	6
172	Perkowo	042-042	71	7
173	Perkowo	042-042	72	8
174	Perkowo	042-042	73	9
175	Perkowo	042-042	74	10
176	Perkowo	042-042	75	11
177	Perkowo	042-042	76	12
178	Perkowo	042-042	77	13
179	Perkowo	042-042	78	14
180	Perkowo	042-042	79	15
181	Perkowo	042-042	80	16
182	Perkowo	042-042	81	17
183	Perkowo	042-042	82	18
184	Perkowo	042-042	83	19
185	Perkowo	042-042	84	20
186	Perkowo	042-042	85	21
187	Perkowo	042-042	86	22
188	Perkowo	042-042	87	23
189	Perkowo	042-042	88	24
190	Perkowo	042-042	89	25
191	Perkowo	042-042	90	26
192	Perkowo	042-042	91	27
193	Perkowo	042-042	92	28

194	Perkowo	042-042	93	29
195	Perkowo	042-042	94	30
196	Perkowo	042-042	95	31
197	Perkowo	042-042	96	32
198	Perkowo	042-042	97	33
199	Buczkowo	042-042	98	1
200	Perkowo	042-042	99	34
201	Perkowo	042-042	100	35
202	Perkowo	042-042	101	36
203	Buczkowo	042-042	102	1
204	Buczkowo	042-042	103	2
205	Buczkowo	042-042	104	3
206	Perkowo	042-042	105	37
207	Suchatówka	042-042	106	38
208	Suchatówka	042-042	107	39
209	Gniewkowo	042-042	108	2
210	Gniewkowo	042-042	109	3
211	Gniewkowo	042-042	110	4
212	Gniewkowo	042-042	111	5
213	Gniewkowo	042-042	112	6
214	Chrzastowo	042-042	113	7
215	Gniewkowo	042-042	114	8
216	Gniewkowo	042-042	115	9
217	Zajezerze	042-042	116	1
218	Zajezerze	042-042	117	2
219	Zajezerze	042-042	118	3
220	Zajezerze	042-042	119	4
221	Buczkowo	042-042	120	10
222	Buczkowo	042-042	121	11
223	Buczkowo	042-042	122	12
224	Zajezerze	042-042	123	13
225	Gniewkowo	042-042	124	14
226	Gniewkowo	042-042	125	15
227	Gniewkowo	042-042	126	16
228	Gniewkowo	042-042	127	17
229	Gniewkowo	042-042	128	18
230	Gniewkowo	042-042	129	19
231	Lipie	042-042	130	20
232	Lipie	042-042	131	21
233	Lipie	042-042	132	22
234	Lipie	042-042	133	23
235	Lipie	042-042	134	24
236	Lipie	042-042	135	25
237	Lipie	042-042	136	26
238	Lipie	042-042	137	27
239	Buczkowo	042-042	138	4
240	Buczkowo	042-042	139	5
241	Buczkowo	042-042	140	6
242	Kijewo	042-043	1	4

243	Kijewo	042-043	2	5
244	Skalmierowice	043-040	150	7
245	Więclawice	043-040	166	2
246	Więclawice	043-040	167	3
247	Szadłowice	043-040	168	8
248	Szadłowice	043-040	169	9
249	Więclawice	043-040	170	4
250	Więclawice	043-040	171	5
251	Więclawice	043-040	172	6
252	Więclawice	043-040	173	7
253	Więclawice	043-040	190	9
254	Więclawice	043-040	191	10
255	Więclawice	043-040	195	14
256	Więclawice	043-040	196	15
257	Więclawice	043-040	197	16
258	Więclawice	043-040	198	17
259	Więclawice	043-040	199	18
260	Więclawice	043-040	200	19
261	Więclawice	043-040	201	20
262	Więclawice	043-040	202	21
263	Więclawice	043-040	203	22
264	Więclawice	043-040	204	23
265	Więclawice	043-040	205	24
266	Więclawice	043-040	206	25
267	Więclawice	043-040	207	26
268	Więclawice	043-040	208	27
269	Więclawice	043-040	209	28
270	Więclawice	043-040	210	29
271	Więclawice	043-040	211	30
272	Więclawice	043-040	212	31
273	Skalmierowice	043-041	34	1
274	Skalmierowice	043-041	35	4
275	Skalmierowice	043-041	36	5
276	Skalmierowice	043-041	37	6
277	Skalmierowice	043-041	38	7
278	Skalmierowice	043-041	39	8
279	Skalmierowice	043-041	40	9
280	Skalmierowice	043-041	41	10
281	Skalmierowice	043-041	42	11
282	Skalmierowice	043-041	43	12
283	Skalmierowice	043-041	44	13
284	Skalmierowice	043-041	45	14
285	Skalmierowice	043-041	46	15
286	Skalmierowice	043-041	47	16
287	Szadłowice	043-041	48	1
288	Szadłowice	043-041	49	4
289	Szadłowice	043-041	50	5
290	Szadłowice	043-041	51	6
291	Szadłowice	043-041	52	7

292	Szadłowice	043-041	53	8
293	Szadłowice	043-041	54	9
294	Szadłowice	043-041	55	10
295	Szadłowice	043-041	56	11
296	Szadłowice	043-041	57	12
297	Szadłowice	043-041	58	13
298	Szadłowice	043-041	59	15
299	Szadłowice	043-041	60	16
300	Szadłowice	043-041	61	17
301	Szadłowice	043-041	62	18
302	Szadłowice	043-041	63	19
303	Szadłowice	043-041	64	20
304	Szadłowice	043-041	65	21
305	Szadłowice	043-041	66	22
306	Szadłowice	043-041	67	23
307	Szadłowice	043-041	68	24
308	Szadłowice	043-041	69	25
309	Szadłowice	043-041	70	26
310	Szadłowice	043-041	71	27
311	Szadłowice	043-041	72	28
312	Szadłowice	043-041	73	29
313	Szadłowice	043-041	74	30
314	Szadłowice	043-041	75	31
315	Szadłowice	043-041	76	32
316	Szadłowice	043-041	77	33
317	Szadłowice	043-041	78	34
318	Szadłowice	043-041	79	35
319	Szadłowice	043-041	80	36
320	Szadłowice	043-041	81	37
321	Szadłowice	043-041	82	38
322	Szadłowice	043-041	83	39
323	Szadłowice	043-041	84	40
324	Szadłowice	043-041	85	41
325	Szadłowice	043-041	86	42
326	Szadłowice	043-041	87	43
327	Szadłowice	043-041	88	44
328	Szadłowice	043-041	89	45
329	Szadłowice	043-041	90	46
330	Szadłowice	043-041	91	47
331	Szadłowice	043-041	92	48
332	Szadłowice	043-041	93	49
333	Szadłowice	043-041	94	50
334	Szadłowice	043-041	95	51
335	Szadłowice	043-041	96	52
336	Szadłowice	043-041	97	53
337	Szadłowice	043-041	98	54
338	Szadłowice	043-041	99	55
339	Szadłowice	043-041	100	56
340	Szadłowice	043-041	101	57

341	Szadłowice	043-041	102	58
342	Szadłowice	043-041	103	59
343	Szadłowice	043-041	104	60
344	Szadłowice	043-041	105	61
345	Szadłowice	043-041	106	62
346	Szadłowice	043-041	107	63
347	Szadłowice	043-041	108	64
348	Szadłowice	043-041	109	65
349	Szadłowice	043-041	110	66
350	Szadłowice	043-041	111	67
351	Szadłowice	043-041	112	68
352	Szadłowice	043-041	113	69
353	Szadłowice	043-041	114	70
354	Szadłowice	043-041	115	71
355	Szadłowice	043-041	116	72
356	Szadłowice	043-041	117	73
357	Szadłowice	043-041	118	74
358	Szadłowice	043-041	119	75
359	Szadłowice	043-041	120	76
360	Szadłowice	043-041	121	77
361	Szadłowice	043-041	122	78
362	Szadłowice	043-041	123	79
363	Szadłowice	043-041	124	80
364	Szadłowice	043-041	125	81
365	Szadłowice	043-041	126	82
366	Szadłowice	043-041	127	83
367	Szadłowice	043-041	128	84
368	Szadłowice	043-041	129	85
369	Szadłowice	043-041	130	86
370	Szadłowice	043-041	131	87
371	Szadłowice	043-041	132	88
372	Szadłowice	043-041	133	89
373	Szadłowice	043-041	134	90
374	Szadłowice	043-041	135	91
375	Szadłowice	043-041	136	92
376	Szadłowice	043-041	137	93
377	Szadłowice	043-041	138	94
378	Szadłowice	043-041	139	95
379	Szadłowice	043-041	140	96
380	Szadłowice	043-041	141	97
381	Szadłowice	043-041	142	98
382	Szadłowice	043-041	143	99
383	Szadłowice	043-041	144	100
384	Szadłowice	043-041	145	101
385	Szadłowice	043-041	146	102
386	Wierzchosławice	043-041	147	1
387	Wierzchosławice	043-041	148	2
388	Wierzchosławice	043-041	149	3
389	Wierzchosławice	043-041	150	4

390	Wierzchosławice	043-041	151	5
391	Wierzchosławice	043-041	152	6
392	Wierzchosławice	043-041	153	7
393	Wierzchosławice	043-041	154	8
394	Wierzchosławice	043-041	155	9
395	Wierzchosławice	043-041	156	10
396	Wierzchosławice	043-041	157	11
397	Wierzchosławice	043-041	158	12
398	Wierzchosławice	043-041	159	13
399	Wierzchosławice	043-041	160	14
400	Wierzchosławice	043-041	161	15
401	Wierzchosławice	043-041	162	16
402	Wierzchosławice	043-041	163	17
403	Wierzchosławice	043-041	164	18
404	Wierzchosławice	043-041	165	19
405	Wierzchosławice	043-041	166	20
406	Wierzchosławice	043-041	167	21
407	Wierzchosławice	043-041	168	22
408	Wierzchosławice	043-041	169	23
409	Wierzchosławice	043-041	170	24
410	Wierzchosławice	043-041	171	25
411	Wierzchosławice	043-041	172	26
412	Wierzchosławice	043-041	173	27
413	Wierzchosławice	043-041	174	28
414	Wierzchosławice	043-041	175	29
415	Wierzchosławice	043-041	176	30
416	Wierzchosławice	043-041	177	31
417	Wielowieś	043-041	178	4
418	Wielowieś	043-041	179	7
419	Wielowieś	043-041	180	10
420	Wielowieś	043-041	181	11
421	Wielowieś	043-041	182	12
422	Wielowieś	043-041	183	13
423	Ostrowo	043-041	184	1
424	Ostrowo	043-041	185	2
425	Ostrowo	043-041	186	3
426	Ostrowo	043-041	187	4
427	Ostrowo	043-041	188	5
428	Ostrowo	043-041	189	6
429	Ostrowo	043-041	190	7
430	Ostrowo	043-041	191	8
431	Ostrowo	043-041	192	9
432	Ostrowo	043-041	193	10
433	Ostrowo	043-041	194	11
434	Ostrowo	043-041	195	12
435	Ostrowo	043-041	196	13
436	Ostrowo	043-041	197	14
437	Ostrowo	043-041	198	15
438	Ostrowo	043-041	199	16

439	Ostrowo	043-041	200	17
440	Ostrowo	043-041	201	18
441	Ostrowo	043-041	202	19
442	Ostrowo	043-041	203	20
443	Ostrowo	043-041	204	21
444	Ostrowo	043-041	205	22
445	Ostrowo	043-041	206	23
446	Ostrowo	043-041	207	24
447	Ostrowo	043-041	208	25
448	Ostrowo	043-041	209	26
449	Ostrowo	043-041	210	27
450	Ostrowo	043-041	211	28
451	Ostrowo	043-041	212	29
452	Ostrowo	043-041	213	30
453	Ostrowo	043-041	214	31
454	Ostrowo	043-041	215	32
455	Ostrowo	043-041	216	33
456	Ostrowo	043-041	217	34
457	Ostrowo	043-041	218	35
458	Ostrowo	043-041	219	36
459	Ostrowo	043-041	220	37
460	Ostrowo	043-041	221	38
461	Ostrowo	043-041	222	39
462	Ostrowo	043-041	223	40
463	Ostrowo	043-041	224	41
464	Ostrowo	043-041	225	42
465	Ostrowo	043-041	226	43
466	Ostrowo	043-041	227	44
467	Bąbolin	043-041	228	1
468	Bąbolin	043-041	229	2
469	Bąbolin	043-041	230	3
470	Bąbolin	043-041	231	4
471	Bąbolin	043-041	232	5
472	Bąbolin	043-041	233	6
473	Bąbolin	043-041	234	7
474	Bąbolin	043-041	235	8
475	Bąbolin	043-041	236	9
476	Bąbolin	043-041	237	10
477	Bąbolin	043-041	238	11
478	Bąbolin	043-041	239	12
479	Bąbolin	043-041	240	13
480	Bąbolin	043-041	241	14
481	Bąbolin	043-041	242	15
482	Bąbolin	043-041	243	16
483	Bąbolin	043-041	244	17
484	Bąbolin	043-041	245	18
485	Bąbolin	043-041	246	19
486	Bąbolin	043-041	247	20
487	Bąbolin	043-041	248	21

488	Bąbolin	043-041	249	22
489	Bąbolin	043-041	250	23
490	Bąbolin	043-041	251	24
491	Bąbolin	043-041	252	25
492	Bąbolin	043-041	253	26
493	Bąbolin	043-041	254	27
494	Bąbolin	043-041	255	28
495	Bąbolin	043-041	256	29
496	Bąbolin	043-041	257	30
497	Bąbolin	043-041	258	31
498	Bąbolin	043-041	259	32
499	Bąbolin	043-041	260	33
500	Bąbolin	043-041	261	34
501	Bąbolin	043-041	262	35
502	Bąbolin	043-041	263	36
503	Gniewkowo	043-041	264	13
504	Gniewkowo	043-041	265	14
505	Lipie	043-041	266	3
506	Lipie	043-041	267	4
507	Lipie	043-041	268	9
508	Lipie	043-041	269	10
509	Lipie	043-041	270	11
510	Lipie	043-041	271	12
511	Lipie	043-041	272	13
512	Lipie	043-041	273	14
513	Lipie	043-041	274	15
514	Wierzbiczany	043-041	275	1
515	Wierzbiczany	043-041	276	2
516	Wierzbiczany	043-041	277	2A
517	Wierzbiczany	043-041	278	3
518	Wierzbiczany	043-041	279	6
519	Wierzbiczany	043-041	280	9
520	Wierzbiczany	043-041	281	10
521	Wierzbiczany	043-041	282	11
522	Wierzbiczany	043-041	283	12
523	Wierzbiczany	043-041	284	13
524	Wierzbiczany	043-041	285	14
525	Wierzbiczany	043-041	286	15
526	Wierzbiczany	043-041	287	16
527	Wierzbiczany	043-041	288	17
528	Wierzbiczany	043-041	289	18
529	Wierzbiczany	043-041	290	19
530	Wierzbiczany	043-041	291	20
531	Wierzbiczany	043-041	292	21
532	Wierzbiczany	043-041	293	22
533	Wierzbiczany	043-041	294	23
534	Wierzbiczany	043-041	295	24
535	Wierzbiczany	043-041	296	25
536	Wierzbiczany	043-041	297	26

537	Wierzbiczany	043-041	298	27
538	Wierzbiczany	043-041	299	28
539	Wierzbiczany	043-041	300	29
540	Wierzbiczany	043-041	301	30
541	Wierzbiczany	043-041	302	31
542	Wierzbiczany	043-041	303	32
543	Gąski	043-041	304	16
544	Gąski	043-041	305	18
545	Gąski	043-041	306	24
546	Gąski	043-041	307	25
547	Gąski	043-041	308	26
548	Gąski	043-041	309	27
549	Gąski	043-041	310	28
550	Gąski	043-041	311	29
551	Gąski	043-041	312	30
552	Gąski	043-041	313	31
553	Gąski	043-041	314	32
554	Gąski	043-041	315	33
555	Gąski	043-041	316	34
556	Gąski	043-041	317	35
557	Lipie	043-042	1	1
558	Lipie	043-042	2	2
559	Lipie	043-042	3	3
560	Lipie	043-042	4	4
561	Lipie	043-042	5	5
562	Lipie	043-042	6	6
563	Lipie	043-042	7	7
564	Lipie	043-042	8	8
565	Lipie	043-042	9	9
566	Lipie	043-042	10	10
567	Lipie	043-042	11	11
568	Lipie	043-042	12	12
569	Lipie	043-042	13	13
570	Lipie	043-042	14	14
571	Lipie	043-042	15	15
572	Lipie	043-042	16	16
573	Lipie	043-042	17	17
574	Lipie	043-042	18	18
575	Lipie	043-042	19	19
576	Lipie	043-042	20	20
577	Lipie	043-042	21	21
578	Lipie	043-042	22	22
579	Lipie	043-042	23	23
580	Lipie	043-042	24	24
581	Lipie	043-042	25	25
582	Lipie	043-042	26	26
583	Lipie	043-042	27	27
584	Lipie	043-042	28	28
585	Lipie	043-042	29	29

586	Lipie	043-042	30	30
587	Lipie	043-042	31	31
588	Lipie	043-042	32	32
589	Lipie	043-042	33	33
590	Lipie	043-042	34	34
591	Lipie	043-042	35	35
592	Lipie	043-042	36	36
593	Lipie	043-042	37	37
594	Lipie	043-042	38	38
595	Markowo	043-042	39	1
596	Markowo	043-042	40	2
597	Markowo	043-042	41	3
598	Markowo	043-042	42	4
599	Markowo	043-042	43	5
600	Markowo	043-042	44	6
601	Markowo	043-042	45	7
602	Markowo	043-042	46	8
603	Markowo	043-042	47	9
604	Markowo	043-042	48	10
605	Markowo	043-042	49	11
606	Markowo	043-042	50	12
607	Markowo	043-042	51	13
608	Markowo	043-042	52	14
609	Markowo	043-042	53	15
610	Markowo	043-042	54	16
611	Markowo	043-042	55	17
612	Markowo	043-042	56	18
613	Kijewo	043-042	57	16
614	Kijewo	043-042	58	17
615	Kijewo	043-042	59	18
616	Kijewo	043-042	60	19
617	Kijewo	043-042	61	20
618	Kijewo	043-042	62	21
619	Kijewo	043-042	63	22
620	Kijewo	043-042	64	23
621	Kijewo	043-042	65	24
622	Kijewo	043-042	66	25
623	Kijewo	043-042	67	26
624	Kijewo	043-042	68	27
625	Kijewo	043-042	69	28
626	Kijewo	043-042	70	29
627	Kijewo	043-042	71	30
628	Kijewo	043-042	72	31
629	Kijewo	043-042	73	32
630	Żyrosławice	043-042	74	28
631	Żyrosławice	043-042	75	29
632	Żyrosławice	043-042	76	30
633	Żyrosławice	043-042	77	31
634	Żyrosławice	043-042	78	32

635	Żyrosławice	043-042	81	35
636	Żyrosławice	043-042	82	36
637	Żyrosławice	043-042	83	37
638	Żyrosławice	043-042	84	38
639	Żyrosławice	043-042	85	39
640	Żyrosławice	043-042	86	40
641	Żyrosławice	043-042	87	41
642	Żyrosławice	043-042	88	42
643	Żyrosławice	043-042	89	43
644	Żyrosławice	043-042	90	44
645	Żyrosławice	043-042	91	45
646	Żyrosławice	043-042	92	46
647	Murzynno	043-042	94	14
648	Murzynno	043-042	95	15
649	Murzynno	043-042	96	16
650	Murzynno	043-042	97	17
651	Murzynno	043-042	98	18
652	Murzynno	043-042	99	19
653	Murzynno	043-042	100	20
654	Murzynno	043-042	101	21
655	Murzynno	043-042	102	22
656	Murzynno	043-042	103	23
657	Murzynno	043-042	104	24
658	Murzynno	043-042	105	25
659	Murzynno	043-042	106	26
660	Murzynno	043-042	107	27
661	Murzynno	043-042	108	28
662	Murzynno	043-042	109	29
663	Murzynno	043-042	110	30
664	Murzynno	043-042	111	31
665	Murzynno	043-042	112	32
666	Murzynno	043-042	113	33
667	Murzynno	043-042	114	34
668	Murzynno	043-042	115	35
669	Murzynno	043-042	116	36
670	Murzynno	043-042	117	37
671	Murzynno	043-042	118	38
672	Murzynno	043-042	119	39
673	Murzynno	043-042	120	40
674	Murzynno	043-042	121	41
675	Murzynno	043-042	122	42
676	Murzynno	043-042	123	43
677	Murzynno	043-042	124	44
678	Murzynno	043-042	125	45
679	Murzynno	043-042	126	46
680	Murzynno	043-042	127	47
681	Murzynno	043-042	128	48
682	Murzynno	043-042	129	49
683	Murzynno	043-042	130	50

684	Murzynno	043-042	131	51
685	Murzynno	043-042	132	52
686	Murzynno	043-042	133	53
687	Murzynno	043-042	134	54
688	Murzynno	043-042	135	55
689	Murzynno	043-042	136	56
690	Murzynno	043-042	137	57
691	Murzynno	043-042	138	58
692	Murzynno	043-042	139	59
693	Murzynno	043-042	140	60
694	Murzynno	043-042	141	61
695	Murzynno	043-042	142	62
696	Murzynno	043-042	143	63
697	Murzynno	043-042	144	64
698	Murzynno	043-042	145	65
699	Murzynno	043-042	146	66
700	Murzynno	043-042	147	67
701	Murzynno	043-042	148	68
702	Murzynno	043-042	149	69
703	Murzynno	043-042	150	70
704	Murzynno	043-042	151	71
705	Murzynko	043-042	152	1
706	Murzynko	043-042	153	2
707	Murzynko	043-042	154	3
708	Murzynko	043-042	155	4
709	Murzynko	043-042	156	5
710	Murzynko	043-042	157	6
711	Murzynko	043-042	158	7
712	Murzynko	043-042	159	8
713	Murzynko	043-042	160	9
714	Murzynko	043-042	161	10
715	Murzynko	043-042	162	11
716	Murzynko	043-042	163	12
717	Murzynko	043-042	164	13
718	Murzynko	043-042	165	14
719	Klepary	043-042	166	1
720	Klepary	043-042	167	2
721	Klepary	043-042	168	3
722	Klepary	043-042	169	4
723	Klepary	043-042	170	5
724	Klepary	043-042	171	6
725	Klepary	043-042	172	7
726	Klepary	043-042	173	8
727	Klepary	043-042	174	9
728	Klepary	043-042	175	10
729	Klepary	043-042	176	11
730	Klepary	043-042	177	12
731	Klepary	043-042	178	13
732	Klepary	043-042	179	14

733	Gąski	043-042	181	1
734	Gąski	043-042	182	2
735	Gąski	043-042	183	3
736	Gąski	043-042	184	4
737	Gąski	043-042	185	5
738	Gąski	043-042	186	6
739	Gąski	043-042	187	7
740	Gąski	043-042	188	8
741	Gąski	043-042	189	9
742	Gąski	043-042	190	10
743	Gąski	043-042	191	11
744	Gąski	043-042	192	12
745	Gąski	043-042	193	13
746	Gąski	043-042	194	14
747	Gąski	043-042	195	15
748	Gąski	043-042	196	16
749	Gąski	043-042	197	17
750	Gąski	043-042	198	18
751	Gąski	043-042	199	19
752	Gąski	043-042	200	20
753	Wierzbiczany	043-042	201	1
754	Wierzbiczany	043-042	202	2
755	Wierzbiczany	043-042	203	3
756	Kijewo	043-043	1	6
757	Kijewo	043-043	2	11
758	Kijewo	043-043	3	9
759	Kijewo	043-043	4	7
760	Kijewo	043-043	5	8
761	Kijewo	043-043	6	10
762	Murzynno	043-043	7	13
763	Kawęczyn	043-043	8	5
764	Kawęczyn	043-043	9	6
765	Kawęczyn	043-043	10	7
766	Kawęczyn	043-043	11	8
767	Kawęczyn	043-043	12	9
768	Kawęczyn	043-043	13	10
769	Kawęczyn	043-043	14	1
770	Kawęczyn	043-043	15	11
771	Kawęczyn	043-043	16	12
772	Kawęczyn	043-043	17	2
773	Kawęczyn	043-043	18	3
774	Kawęczyn	043-043	19	4
775	Żyrośławice	043-043	20	25
776	Żyrośławice	043-043	21	5
777	Żyrośławice	043-043	22	6
778	Żyrośławice	043-043	23	7
779	Żyrośławice	043-043	24	4
780	Żyrośławice	043-043	25	8
781	Żyrośławice	043-043	26	9

782	Żyrosławice	043-043	27	10
783	Żyrosławice	043-043	28	11
784	Żyrosławice	043-043	29	12
785	Żyrosławice	043-043	30	13
786	Żyrosławice	043-043	31	14
787	Żyrosławice	043-043	32	15
788	Żyrosławice	043-043	33	16
789	Żyrosławice	043-043	34	17
790	Żyrosławice	043-043	35	18
791	Żyrosławice	043-043	36	27
792	Żyrosławice	043-043	37	3
793	Żyrosławice	043-043	38	19
794	Żyrosławice	043-043	39	20
795	Żyrosławice	043-043	40	21
796	Żyrosławice	043-043	41	22
797	Żyrosławice	043-043	42	23
798	Żyrosławice	043-043	43	24
799	Gąski	044-041	264	11
800	Gąski	044-041	265	12
801	Gąski	044-041	266	13
802	Gąski	044-041	267	14
803	Gąski	044-041	268	15
804	Gąski	044-041	269	17
805	Gąski	044-041	270	21
806	Gąski	044-041	271	22
807	Gąski	044-041	272	23
808	Gąski	044-042	1	42
809	Gąski	044-042	2	43
810	Gąski	044-042	3	44
811	Gąski	044-042	4	45
812	Gąski	044-042	5	6
813	Gąski	044-042	6	46
814	Gąski	044-042	7	47
815	Gąski	044-042	8	48
816	Gąski	044-042	9	7
817	Gąski	044-042	10	54
818	Gąski	044-042	11	9
819	Gąski	044-042	12	64
820	Gąski	044-042	13	1
821	Gąski	044-042	14	59
822	Gąski	044-042	15	58
823	Gąski	044-042	16	60
824	Gąski	044-042	17	10
825	Gąski	044-042	18	57
826	Gąski	044-042	19	56
827	Gąski	044-042	20	55
828	Gąski	044-042	21	50
829	Gąski	044-042	22	51
830	Gąski	044-042	23	52

831	Gąski	044-042	24	53
832	Gąski	044-042	25	49
833	Gąski	044-042	26	4
834	Gąski	044-042	27	61
835	Gąski	044-042	28	2
836	Gąski	044-042	29	62
837	Gąski	044-042	30	63
838	Gąski	044-042	31	36
839	Gąski	044-042	32	37
840	Gąski	044-042	33	38
841	Gąski	044-042	34	39
842	Gąski	044-042	35	40
843	Gąski	044-042	36	41
844	Szpital	044-042	37	16
845	Szpital	044-042	38	3
846	Szpital	044-042	39	1
847	Szpital	044-042	40	4
848	Szpital	044-042	41	5
849	Szpital	044-042	42	6
850	Szpital	044-042	43	7
851	Szpital	044-042	44	10
852	Szpital	044-042	45	11
853	Szpital	044-042	46	9
854	Szpital	044-042	47	8
855	Szpital	044-042	48	12
856	Szpital	044-042	49	13
857	Szpital	044-042	50	14
858	Szpital	044-042	51	15
859	Szpital	044-042	52	2